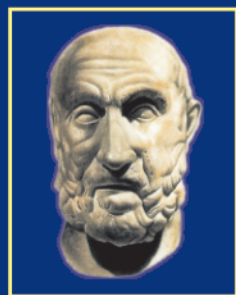
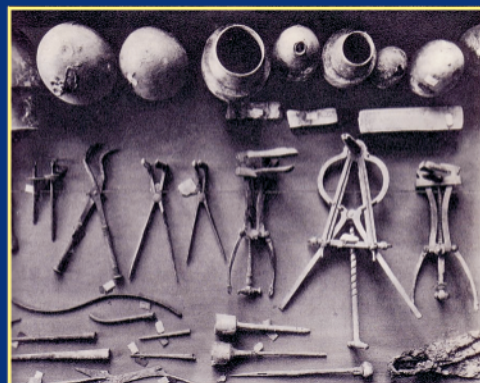

ИЗВАДОЦИ ОД РЕЦЕНЗИЈАТА

...Книгата нема за цел да ја раскажува историјата, туку да влијае врз директрисата на размислувањето на читателите. Таа нафрла купишта размислувања, мноштво збунувачки тврдења, безброј посочувања со хипотетичност или изричност, но и многу зачнувања како предизвик на оние кои, секој во доменот на своите знаења и специјалност, би можеле да се нафатат со сопствени истражувања и личен пристап, игнорирајќи ги безбројните интерпретации од туѓинци...

...Можеби има по нешто што би требало да подлежи на логичка селекција како ненужно или непотврдено со научна апаратура, но тоа во моментов не е битно. Битна е пораката да се пристапи помасовно во размислување поинакво од дирижираното, но без предрасуди, а со педагошки принципи спрема бараното (не како некои со недопуштлив приод: дали Александар бил Грк; дали античките Македонци биле Грци; дали античките богови биле грчки; дали античката медицина била грчка? итн.), слично на сугестивното прашање кога Словените се доселиле (со тврдење дека се доселиле, а само прашањето е кога) наместо прво: дали се доселиле?...

ISBN 9989-2213-5-9

АНГЕЛИНА МАРКУС

МАКЕДОНСКА ДРЕВНА МЕДИЦИНА

АНГЕЛИНА МАРКУС

МАКЕДОНСКА
ДРЕВНА МЕДИЦИНА

Скопје, Македонија, 2005
книга 20

Книгата во целост
е спонзорирана од

д-р Жан Митрев

Фотографија и корица:

Ристо Поповски

Препрочитал:

Кокан Стојчев - новинар

Дактилограф:

Зорица Кметовска

Компјутерска обработка
и подготовка за печат:

„МАКФОРМ“ - Скопје

Печат:

„Инвест трејд“ - Скопје

CIP - Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека
„Св Климент Охридски“ - Скопје

61(091) (497.7)

Маркус, Ангелина
Македонска древна медицина / Ангелина Маркус,
- Скопје: „Скрб и утеха“, 2005. - 116 стр : 20 цм

Библиографија: стр. 112.

ISBN 9989-2213-5-9

а) Медицина - Историја - Македонија

COBISS.MK-ID 61232138

АНГЕЛИНА МАРКУС

МАКЕДОНСКА ДРЕВНА МЕДИЦИНА

Благодарносѝ

*на Жан Миѝрев, на семејсѝвоѝо,
на сорабоѝнициѝе, моѝе учениѝи,
ѝријайѝели и сиѝе Македонѝи
кои ѝо ѝоѝѝомоѓнаа ѝојавувањето
на оваа книга.*

Анѝелина

ПРЕДГОВОР

Подолго време во мојот живот медицината не ме интересираше. За време на студирањето, покрај филозофската литература се сретнував и со медицински текстови кои не ми значеа ништо. Кога се омажив во руска фамилија, ја сретнав медицината дома. Свекрва ми Дусја Барановскаја - Маркус, имаше две медицински дипломи од Петерсбург од самиот почеток на XX век. Како лекар и како фармацевт невообичаено се грижеше, ме набљудуваше, загледуваше и еден ден тивко ми рече: „Ти не се подготвувааш за мајка“. Не знаев што сакаше да ми каже си додека не се породив.

Уште првиот момент моето бебе ги закачи во мене модриите очи и ми рече: „Ти ме роди“ „Тешко тебе!“ Се вратив дома препородена. Медицината закачи за мене модри очи и не ме напушти. Од тогаш животот за мене доби поинакво значење и поинаква смисла. Ај Сократе: „Сега знам дека ништо не знам“ - не знаев да се спознаам себе си.

Потоа ќерка ми Ана се омажи во лекарска фамилија. Зетот Славчо Стојменски правеше трема кај сите нас додека полагаеше да стане хирург, специјалист, доктор на медицински науки, доцент. Секоја професија бара цел човек. Медицината бара цел човек за цел живот. Ми доверија грижа за нивниот син. Тоа е единствена награда за целиот мој живот. Детето растеше, јас ги читав медицинските енциклопедии и стекнувајќи искуство, според уморот на докторот дома, да погодам што се случуваше во Клиничкиот центар и какви си скрше-

ници заздравувале тој ден. На крајот разбрав дека медицината нема работа само со здравјето туку со животот на луѓето. Жив човек ќе види си, ќе доживее и лошо и добро, ќе надживее некое генетско наследство во смена на генерациите. Нешто засекогаш останува како припадност кон фамилијата, кон родот и човештвото, како долг на себеспознавањето во еден сложен комплекс на живеење.

Еден ден разбрав дека еден човек, еден лекар, наш, Македонец, еден Жан Митрев направил операција на отворено срце. Возбуда и почит за сите илјадници луѓе кои ги оперирал овде во Скопје, во Македонија. Нашиот Жан патува по медицинските центри во светот да го пренесе македонското искуство. Патува со Филип II - Кардиохирургија како што патуваа царските лекари од Македонија со Хипократовата заклетва и фармацевтскиот знак на стапот обвинен со змија.

По евангелието на Марко, Исус им рече: „Пророкот добива признание од секаде, освен од својот град, од своите роднини и своето семејство“. Што да правиме сега со Македонците за самоспознавањето кога и неверниот Тома бил Македонец. Ќе соработуваме, ќе истражуваме, ќе пишуваме си додека не го изодиме трнливиот пат на македонската слава.

Авторот

НАУКАТА И МАКЕДОНСКИТЕ ДРЕВНИ ШКОЛИ

Нема да тргнеме од славните имиња на Македонците кои тргнале во описменување на православниот свет пред илјада години. Тргнале и го оставиле Кирилското писмо од Охрид до Сибир и од Балтикот до Јапонија. На тие непрегледни простори, на една петтина од земјината топка милиони луѓе се служат со македонско писмо. Цели тајфи на репрезентативни луѓе ја шират просветата. Македонците ништо не прават сами. До нив се браќата, близнаците, роднините, народот, фалангата. Ако еден изостане другите продолжуваат и го оживуваат вечното наследство. Така е од предисторијата. Човек до човек, сипославни еден од друг, прави космополити.

Во Неолитот, во печатите од Говрлево и писмото во Осинчани, Васил Иљов и Вангел Божиновски ги препознаа и ги прочитаа македонските букви и зборови стари 6 илјади години. На еден печат со еден збор „сирнал“, се откриваат многу податоци. Во тоа време во Македонија имало држава, трговија, царина и оверена контрола со печат за движење преку граница. Во другиот печат ја прочитале следната содржина: „И целиот ум го зеде учителот“. Заклучокот е дека пред 6000 години во Македонија имало писмо, школи, ученици, учители, кога никаде во светот немало образование на генерациите. Свештениците, кралевите, учителите, филозофите, апостолиите, Кириловите ученици отсекогаш го одржувале просветниот систем за систематско изучување на знаења од сите области и посебно учењата од филозофија и медицина. Сите македонски кралеви и цареви во својата држава организирале фило-

зофски школи, медицински, воени школи и тренинзи во спортовите за настап на Олимписките натпревари. Таква организација постоела во секој македонски град по светот во градови по име Александрии, Филипи, Антиохи, Хераклиди. Тие градови и по две и три илјади години ги носат истите македонски имиња, истите градби и истите царски симболи и украси. Искандер, Кабул, Кандахар и Аполонија, Пела, Теба. Таму се ширела филозофијата, медицината, писмото, драмите, уметноста со големо влијание. Така, на пример, низ цела Европа во замоци, собранија, театри се вградени македонски сонца и штитови, но најчесто македонскиот цвет и палмета. Науките со македонскиот ум најдобро се прифатени.

Во IV в. пред Хр. кога филозофијата и медицината биле на највисоко ниво. Да наброиме некои од тогашните филозофски школи.

Пиџагорејска школа од островот Сам
заврши на Сицилија,

Милејска школа во Јонското крајбрежје и
островите,

Елејска школа Ксенафон, Парменид, Зенон
завршиле како и Питагорејците на Сицилија и
Емпедокле на Етна.

**Хераклиј, Демокриј, Анаксагора од Ефес, Абдера
и Акраганиј** иако без школи за своето учење
делувале со своите системи врз сите други
филозофски школи.

Сџоичка школа продолжува и во Рим.

Епикурејската школа под влијание на Демокрит,
во Рим ја развива Лукреције Кар.

Софистици делувале насекаде.

Сократова дијалогска етичка метода врши влијание на Еврипид и Ескил за драмското творештво. Сократ и Фидие се убиени во Атина и како последни жртви го означуваат падот на културната компилација во град - државичката.

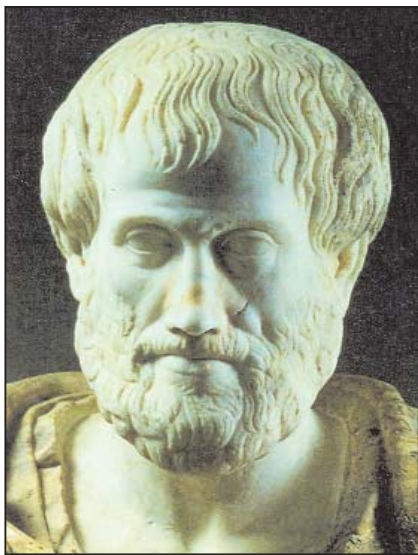
Платон се крие зад делата на Сократ и Софистите.

Аристотеловиот лицеум организиран како филозофска и воена школа, низ сите македонски градови, претставува врвен дострел во образованието. Тоа е најголема институција во огледна форма што извршила влијание врз светскиот образовен систем.

Гимназијат во почетокот создаден за школување на една генерација врсници, поточно за кралските другари на Александар, прераснува во школа за кадри потребни за целата држава, од сите профили. И пред Аристотел моделот за подготвување на борците од разни племиња е сличен во описот што го дал Хомер. Кралот раководи со светилиштето, со војните и со народот. Него го подготвува тим од учители за да стане водач на еднакво школувани аристократски синови, што и припаѓаат на традицијата на совршенството во Македонија.

Аристотел имал среќа да се роди во богата аристократска фамилија што била во служба на македонските кралеви. Со генерации Аристотеловите претци; прадедо му, дедо му, и татко му биле царски лекари. И самиот Аристотел се родил, живеел и работел богато обезбеден за истражувачките потфати од самиот цар Филип II, а подоцна и од Александар. Царските лекари имаат долга традиција во македонските престолнини од Пердика I до Клеопатра VII и Јустинијан.

Царскиот лекар во Македонија бил енциклопедист. Целокупното научно сознание му било на показ. Тоа било предуслов Александар да биде тоа што беше и Аристотел да ја моделира целокупната научна мисла за иднината преку Александрија. Царските архитекти ја изградија Александрија а царските филозофи и дадоа душа за да се сместат Аристотеловите дела и методи за одржувањето на македонското мисловно научно богатство.

Аристотел

Аристотел, роден во времето на владеењето на Аминта, кога татко му Никола бил царски лекар во Пела, растел заедно со Филип II и како негов врсник може да се смета за кралски другар. Олинт, градот на мајка му и Стагира, градот на татко му биле доста несигурни, често ограбувани од атинските морнари - пирати. Идниот научен гениј не можел да се школува таму, сам, кога родителите му живееле во царските дворови. Тоа значи дека и Аристотел имал царски другари како Ахил или царските другари на Александар, на кои учител им бил Аристотел. Школувањето на Аристотел било по богатите царски библиотеки низ Македонија и знаењата од природата и медицината од татко му, пренесувани од најрана

возраст од колено на колено. Во негово време филозофите имале царско потекло. Хераклит, Демокрит, Емпедокле, Питагора, Хипократ и многу други на монетите и статутите ги гледаме со царска лента преку глава како кај Филип II и другите цареви до Персеј и боговите: Аполон, Асклепие, Артемида, Орфеј, Херакле. Тоа ни зборува дека Аристотел бил во друштво не само со царевите и филозофите туку и со боговите што многу значеле за Македонија.

Првото запознавање со филозофијата и природните науки не му биле прегледни. Формирал тим од 40 ученици и почнал систематизација на науките, таткото на сите науки. Во сите учебници, уште на првата страница, оддадено му е заслуженото признание дека ја формирал историјата, логиката, филозофијата, етиката, естетиката, физиката, биологијата, метеорологијата итн. Во тоа имал голема поддршка не само од Аминта туку и од Александар II, Пердика III, Филип II и особено од Александар III. Сите македонски владетели за време на неговиот живот, во секој царски град, граделе библиотеки и школи, лаборатории, паркови за непречено одвивање на научните истражувања, препишување и распростирање на научните дела. Македонците не работат сами. Им помагаат фамилиите, другарите, учениците и од почитта кон царевите и боговите - тие го почнале првото подучување на народот. Аристотел бил одличен организатор. Другари му биле генералите на Филип. Војска од ученици го средувала научниот материјал под негово раководство. Научната систематизација повлекла и синтеза. Да се види кое со што е сродно, што му претходи на тоа што е на повисоко ниво и сј да го пронајде своето место и во природата и во општеството. На прво место ја става логиката како наука за мислењето и методологијата.

Органон - системот на сите природни науки под заедничко име: природа или физика, ги подредува според заедничките закони. Интересен податок е дека и математиката ја определува како природна наука, бројките ги изразуваат предметите.

Медицината спаѓа во списите Физика. На фармација-та и посветил големо внимание да го оправда Асклепиевиот знак со змијата што Македонците им го дале на сите аптеки во светот. Аристотел го задолжил Теофрат својот ученик и наследник на Аристотеловата школа да собере сè што е познато во фармацијата во посебни списи, си за билките, рецептите, лековите. Благодарение на тоа Аристотеловите дела долго биле учебници во Александрија. На тие дела неколку стотини години се школувале сите лекари во Римската империја, се правеле прирачници за лекување во арапскиот свет и во оригинал ги сочувале Аристотеловите дела. Тие се користеле и за Библијата и за Коранот. Се прошириле до Рим и до Шпанија, преку ренесансата ни се вратиле нам, денеска, пак да ги проучуваме како сега да се пишуваат. Општочовечките вредности во тие дела секогаш се интересни за било кое подрачје од пишуваното. Стилот, дијалошката форма збиената мисловност ја дава македонската карактеристика на пишување и тогаш и сега. Во иста форма се и драмските текстови и сегашните компјутерски текстови. Коинциденција на компјутерскиот јазик и Аристотеловата логика ги затекна експертите во незнаење за Македонија и нејзините древни школи што постојано се актуелизираат.

Аристотел пред сè е филозоф. Ги собрал, ги подредил и ги објаснил сите филозофии во еден систем по сродност на темите. Едните имаат космолошка проблематика, другите антрополошка, Аристотел се надоврзал на постоечкото и соз-

дал потполн систем објаснувајќи ги законите во светот како целина, во природата, општеството, човекот и мислењето.

Аристотеловата школа може да се смета како прототип на сите видови школи низ Македонија, вклучувајќи ги школите од Неолитот. Првата кука што ја изградил човекот и допрела до нас, ни ги претставува космичките закони вградени во неа како знаења на неолитскиот човек. Тој принцип на градење присутен е денеска низ Македонија. Се почитува јужната сончева страна како олтарите во црквите и староградските куќи. Во куќите и палатите каде што живееле и живеат македонските фамилии е исто.

Во Македонија како што живееле фамилиите на боговите, фамилиите на музите, фамилиите на Асклепио, Аристотел и Хипократ, фамилиите на царевите и фамилиите на народот, така живееле тајфите, учениците по школите и борците во фалангата. Тоа е македонскиот народ, што со таков начин на живеење, ја презема духовноста низ генерации, ја негува и ја пренесува од колено на колено, од дедо на внук, од древни времиња до сега и во иднина. Еј, Македонецу жив и здрав, те препознаваме по земјата до ѕвездите. Никој ништо не ти може. И кога си сам со тебе се сите.

Древната филозофија и древната медицина во основа ја имаат космичката традиција. Мораме да ја покажеме и сличноста на Аристотел и Хипократ и принципите, стилот и методот на нивните две школи. Нивната научна поставеност е како царски школи, во истите градови и со истите македонски луѓе. Не е воопшто случајно што Хипократ тргнува во медицината од филозофските толкувања на четирите елементи како и Аристотел. Истите луѓе им биле соработници и пријатели.

Филозофите до Аристотел, како основно битие, суштина на светот, ги земаат четирите елементи: земјата, водата, воздухот и оганот. Од нив ги изведуваат постоењето и структурата на светот како материјализам. На пример Демокрит вели дека светот е материја и простор. Просторот е само услов за постоење и движење на атомот. Атомот е во структура и на космосот и на човекот и на душата. Атомот на душата со најпрефинета форма е неуништив како секоја материја во основата на целокупната разновидност на светот. За Хераклит оган е вечен принцип на промени на си постоечко.

За Протагора и другите софисти „човекот е мера за сѐ“. За Сократ моралните вредности на човекот се најважни. Аристотел ги евидентирал различните филозофски толкувања за светот и човекот и ништо не отфрлил од предходниците освен идеализмот на Платон. Аристотел се надоврзал на толкувањето за четирите елементи во претходната филозофија и додал петти елемент нарекувајќи го етер. Етерот овозможува динамика, движење на си постоечко. Движењето како усовршување, како развој во си посложна форма на космичката материја до живата природа и во тоа ги согледува единството на духовното и материјалното. Го согледува човекот што се раѓа, живее и мисли.

Филозофскиот систем на Аристотел е целосен, комплетен, како што е и Македонската држава, изразена преку неговата филозофија. Не постои проблем, на којшто Аристотел му пришол а да не го претворил во тема и не му дал задоволувачко решение. Систематизацијата му овозможила синтеза. Големiot систем во Аристотеловата филозофија е услов за огромниот општествен напредок на македонската држава со сите функции, во било која сфера на живеењето.

Вака изгледа тој систем:

Онѿолоѿија—битие, суштина постоење на материјата.

Гносолоѿија—рационално спознавање, логика, душа.

Движење—материјата се усовршува од ентелехија до форма.

Аниѿројолоѿија—човекот, материјално, физиолошко и мисловно битие.

Социолоѿија—општество уредено со закон, држава власт.

Полиѿика—Човекот како општествено битие.

Еѿички и есѿеѿски норми како теоретски научни и практични дострели на уметноста и моралот на луѓето.

Од една страна, давајќи одговор на сите филозофски проблеми во систем, Аристотел одговорил на потребата на филозфијата да се смета мајка на науките. Од друга страна, со класифицирање на науките ги осамостоил нивниот натамошен опстанок. Сите науки се поврзани и обусловени меѓу себе и филозофијата како општото и посебното, така и теоретското и практичното. Аристотел го подигна превезот на мистериите и направи науката на посветените да биде достапна за сите. Аристотел како царски другар, како царски филозоф, како царски лекар кулминира со филозофскиот систем и со диференцирање на науките. Со тоа овозможи развој на науките и медицината со иста таква поделба и гранки какви што се во современиот свет. Аристотеловото учење за филозофијата како најопшт закон за природата, општеството, човекот и мислењето ни го потврдува единството на светот во целина, низ кое се потврдува македонското битие. Тоа е филозофија

врз која е граден системот на македонската држава со сите функции за да тргне во поход на обединување на целиот свет за слободно и среќно живеење на човештвото. Логото е наука и медицина. Науката открива, осознава, а медицината поправа, лекува.

Логиката не е само наука за вистинитото мислење. Таа е прва наука на Аристотел, орган за мислење. Тоа е зборот „логос“ со значење закон, збор, поим, оган, наука. Логија е завршен слог на сите науки. Зоологија, психологија, биологија, космологија, антропологија, етнологија, театрологија, физиологија, фармакологија; сите науки што го добиле името од Аристотел се спомнуваат во македонскиот славен IV в. пр. Хр., век на врвни постигнувања на сите подрачја во науките и општественото живеење. Логиката.

Аристотеловата филозофија во потполност соодветствува на македонското општество. Аристотеловата наука ни ја покажува иманентноста како поврзаност на разновидниот свет. Тоа е појмовно и термилошко чистење. Тоа е умот што го обогати македонскиот дух. Од филозофијата навлезе во библиотеките, во сите Александрии што Македонци ги изградија по светот. От таму Аристотел го сретнуваме како извор во христијанството и Исламот. Во целиот среден век се препрочитува во манастирите низ Европа и ги крши копјата со еретизмот и инквизицијата за конечно да блесне во Ренесансата и Романтизмот, подеднакво воодушевувајќи ги древните луѓе и народи. Низ сите тие милениуми медицината и фармацијата се верен придружник на филозофијата и науката. Медицината научно напредува но си уште ги применува принципите во лековите и лекувањето што им биле познати на древните Македонци.

МАКЕДОНСКА ДРЕВНА МЕДИЦИНА

Откако постои човекот постојат болести и начини тие да се совладаат и да се спречат. Откако постои човекот постојат и војните, тие несреќи на човечкиот род. Тие извори на гнев и омраза, на крвна osveta, на меѓусебно убивање за територија, за храна, за надмоќ, присутни се и сега. Изумреле цивилизации, народи, луѓе од сите раси. Врие котелот. Се претураат мртви од планинските врвови до морските дна. Природата го прави своето, човекот уште повеќе. Пукнува меур од космосот. Сите се научиле како да убиваат а не како да лечат. Ги нема тие среќни времиња, боговите се умориле или не напушtile. Медицината не е толку силна клинка, се враќа во древноста, користи алтернатива. Во Македонија преживеале читачи на хороскопи, билкари, гледачи, бајачи, претскажувачи на судбината, луѓе со способност за пренесување на космичката енергија како во древните времиња на светите Врачи. Кај истите луѓе се здружиле и медицинските знаења. Кај предисторискиот човек најдени се траги од лечење на забите, бушење на черепот, ампутации на екстремитетите и соодветни инструменти за тие интервенции. Познавањето на анатомијата и лекувањето било на високо ниво во склад со филозофското и научното знаење. Влажните грнци фаќале мувла, пеницилин. Кората од бреза ја користеле како аспирин. Опиумот, не само што ги ублажувал болките туку бил симбол на премин од свест кон несвесното, умирањето. Затоа теракотните чушки ги наоѓаме по археолошките ископини во гробовите, да го чуваат мирот, но и по фреските на повеќе македонски манастири. Опиумот благо го опивал умот и при

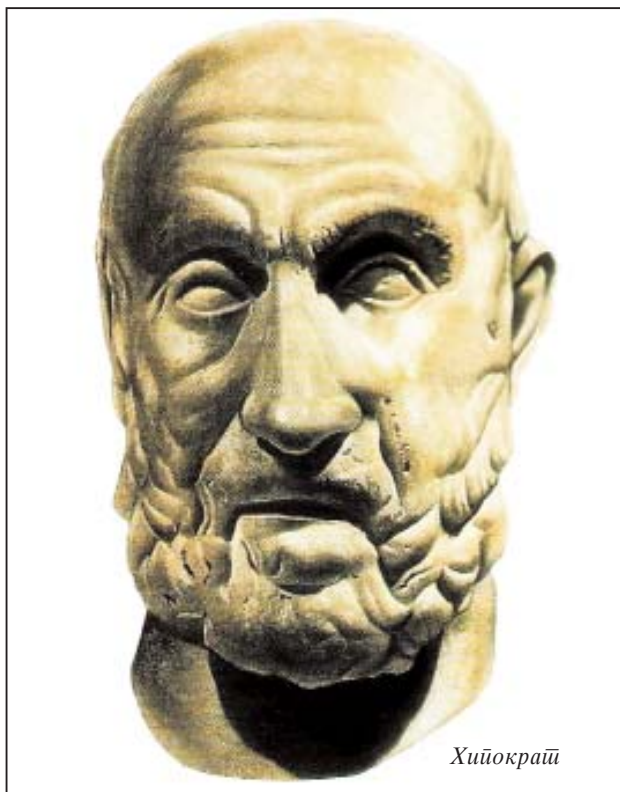
породувањето. Во енциклопедија пишува дека опиумот или макот од Македонија бил најквалитетен во светот. Кога веќе имаме толку докази за неговата употреба во медицината од древноста, како можеме да веруваме дека опиумот во Македонија го донеле Турците. Да не било обратно? Да не го однела фалангата македонскиот опиум во Индија? Медицината, од Македонија патувала на исток со Аргонаутите и со Динос и со Александровите царски лекари кои биле составен дел од фалангата и станале составен дел од македонската наука во медицината што се ширела по светот. Во Вавилон и од Египет до Тибет се чувствува македонско влијание во медицината и уште повеќе во Европа до XVIII в.

Асклепио

кога од манастирите излегла науката од стегите на еколостиката и почнале да се прават болници какви што биле Аскле-

пијадите низ македонските царски градови во древнина. Болестите кај сите луѓе и на сите континенти се исти, секоја новина брзо се прифаќала. Светската медицина и се оддолжила на македонската наука со прифаќање на многу македонски обележја. Особено на фармацевтскиот знак на змијата свиткана на стапот на Асклепио и медицинската заклетва на Хипокрит што ја напишал во дворот на македонските цареви како царски лекар. Хипократовата заклетва се проширила по светот од фамилијата на Хипокрит, синот Тесал, Дракон и зетот Полиб, сите царски лекари во фалангата. Како што и Асклепио со фамилијата, така и Хипократ ја зацврсти медицинската заклетва, двеипол илјади години во употреба низ целиот свет. Тоа што е Аристотел за науките и филозофијата истото тоа е Хипократ за медицината. Тоа што Аристотел како припадник на лекарска фамилија го направил за медицината, исто толку Хипократ опкружен со многу научници има заслуга и за филозофијата. Сите големи луѓе, во било која епоха се надополнуваат за поголем успех на научните постигнувања. Така безброј славни луѓе соработувале и со Аристотел и со Хипократ. Уште помногубројни се тие што си го нашле местото во Александрија, научен трезор на македонската култура, поддржана од Македонската царска династија на Птоломеи цели триста години.

МАКЕДОНСКАТА ЦАРСКА МЕДИЦИНА И ХИПОКРАТ

Хипократ роден во Кос 460 г. пр. Хр. живеел и работел низ Македонија и починал во Лариса во 370 г. роден во медицинска фамилија од татко Хераклид (благородник) и мајка Фенерета. Татко му Хераклид и дедо му Хипократ биле лека-

ри и ја продолжиле медицинската традиција во поколенијата, пренесувана од колено на колено а исто и имињата Хипократ и дедото и внукот, како кај Македонците се пренесувале кај царевите: Филип V, Александар IV, Клеопатра VII, Птоломеј XIX, Константин XIII. Кај старите македонски фамилии и тајфи од разни професии лозата се протега со илјади години.

Хипократ бил опкружен со многу истакнати личности, како Демокрит, каде што му бил на гости во Абдера, потоа софистот и оратор Ѓорѓија во Лариса. Со сигурност се знае дека Хипократ престојувал во Пела 10 години за време на Пердика, Архелај, Аминта, каде што ја пишува Заветната повеќу 380 и 370 г. пр. Хр. Се среќавал со историчарот Теопомп и Тукидид. Другарувал со Еврипид и Агатон, го познавал Сократ. Така неговата личност се изградила во фамилијата, царските семејства и македонската интелигенција од крајот на V век до половината на IV век пр. Хр. Тој одблизу се запознал со Македонија каде што нашол засолниште и успешна научна соработка. Се движел меѓу царските луѓе и ги лечел. Самиот со царско потекло како и многу негови кралеви филозофи имал право на ковање пари со својот лик. Питагора, Анаксагора, Демокрит, Хераклит, Емпедокле, сите филозофи и научници како Хипократ со царско потекло, стоеле настрана од Атина во времето на Пелопонеските војни притоа создавајќи дела во служба не само на Македонците туку дела со светско значење. Да ги жалиме тие што во Атина биле убиени како Фидие, Сократ, Протагора и многу други протерани, што се спасиле во Македонија и како моќни македонски тајфи го обогатиле векот и светот со општопознатите дела од филозофијата и медицината. Хипократ патувал по островите Кос, Книд, Тасос и по градовите Абдера, Лариса, Пела и насекаде градел бол-

ници–Асклепијади и во соработка со лекари од фамилијата и другари од науките ги пишувал медицинските книги познати како Хипократов корпус. Не отишол во Атина да го лечи Перикле кој умрел од колера. Не отишол ниту во Персија кај Артаксеркс да биде царски лекар во туѓина. Во Македонија имало најповолна клима и за живеење и за работење. Македонската држава го организирила и го финансирала школувањето и издавачката научна дејност на така обемни дела и на Аристотел и на Хипократ. Во секој македонски царски град библиотеките се полнеле со списи од сите науки. Учениците и соработници со врвна стручност ги препишувале и дополнувале делата и на Хипократ и на Аристотел. Тие во Македонија одиграле голема улога. Незамисливо е еден човек како Аристотел да напишал толку книги сам без помош на соработниците. Истото прашање се однесува и на Хипократ и на Тукидид и на многу други истакнати личности. Дали Еврипид можел да напише толку драми? Никој не се прашува дали Александар можел да изгради стотина нови мраморни градови. Тимската работа стои зад сите тие славни луѓе во милениумски периоди, како и исклучителност на дарба и организација во работењето на македонскиот човек. Боговите, царевите, хероите и народот во Македонија претставуваат најголем и најдолго постоечки тим, за да се објаснат и фамилијарните тимови во медицината. Уметничкото творештво во скулптурата, мозаиците, фреските исто така се должи на тимска работа, тајфата, предводена од надарениот човек во една професија и сепак да го потврди македонскиот бит и карактер воопштено.

Многумина од научниот свет, се интересирале како за Хипократ така и за неговите научни медицински дела. Пред си Аристотел, неговите ученици Менон и Теофрат, потоа

Евратостен, Сорен, Гален и други следбеници на Хипократовата медицина. Во Александрија, во македонската научна престолнина, се устоличиле целокупните дела на Аристотел и Хипократ. Тоа го направиле долгогодишните библиотекари Теофраст и Евратостен каде што филозофијата и медицината се чувале едно до друго, со меѓусебно влијание, како космолошки науки поврзани со луѓето. Исто онака како што бил Хипократ поврзан со голем број филозофи. Тие влијаеле на неговата медицина. Со право можеме да кажеме дека Хипократ од етичка и физиолошка страна се занимавал со филозофска медицина. Тоа ни го покажуваат насловите на неговите дела, методот и содржината. Заедничките основи и миросглед на филозофите и таткото на медицината е логичен доказ за нивната заедничка припадност. Патувањата по истите простори и градови на Херодот, Питагора, Демокрит, Анаксагора, Емпедокле и други филозофи и научници ги поминал и Хипократ. Сите тие поминале од Скитија, Египет, Егејот преку Македонија до Сицилија. Сите тие го збогатувале искуството како патувачки лекари и Софистите, како патувачки учители филозофи. Ги посетувале македонските школи и болници и им давале едукативна помош на локално ниво, на помалите населби, околу големите царски градови. Многу често и филозофите и лекарите патувале заедно со македонските цареви по единствената македонска држава. Ако во митологијата Македон и Скит биле браќа, нормално е Филип II да побара помош од Скитите во опсадата на Перинт и Визант. Нормално е и патувањето во научни цели на сите овие космополити од Македонија. Уште понормално е влијанието што го извршиле во градбите и симболите, артефактите, украсите и оружјето што ги полнат музеите со исти предмети како во Македонија.

Дали Хипократ патувал во Скитија и зошто тоа не се спомнува во ниеден податок за неговиот живот? Бил, патувал, подучувал, лечел и оставал прирачници и рецепти. Бил и во Остија каде што му подигнале биста во IV век пр. Хр. која неодамна е откриена од археолозите. Хипократ сам си правел споменици преку своите дела. Не можел да не биде во Скитија а да дава описи со најситни детали од начинот на нивното живеење и последиците по здравјето. Ја прочил „скитската болест“ - машката импотенција и ја објаснил со големите студови, стегнатата облека и долгото јаване на коњи по степите при ловењето. Космичката средина, обичаите и начинот на живеење ако не биле ускладени - била доволна причината за болеста.

Хипократ на чудесен начин ја вклопил филозофијата во медицината. Го подредил секој поединечен начин на некој општ принцип. Го оставил во потсвеста на народот суеверието и поврзаноста на болестите со разлутените богови. На лечењето му приоѓал рационално во склад со степенот на познатите закони од природата, што им биле познати на научниците во тоа време. Филозофскиот став за космо-

*Преврзување на нозе
и вадење заби.*

*Сцени од живојош на
Скитиите, IV век пред
Христос.*

лошката поврзаност на светот оставила голем впечаток на Хипократ. Неговите пријатели филозофи, со објаснувањето на светот врз принцип на четирите елементи, го инспирирале врз истиот принцип, да ги изгради своите медицински толкувања. Со голем младешки жар, започнал да ги образложува движењето на воздухот, водата и температурата во организмот како делови на космичките движења. И не отстапил во тоа. Врз тој принцип го изградил својот метод и својата медицинска етика, кодексот за медицински постапки, позната како заклетва.

Во збирката на дела од медицината кај Хипократ ги има 50 книги, во кои има белешки од пракса, истории на болести, нацрти на теми и друг пишуван медицински материјал. Некои се изгубени или уништени за да се сокрие неговото значење. Изгоре асклепијада со болничка документација и медицинска библиотека од Хипократ во Кос како Александриската библиотека. Потоа долго се оспоруваат медицинските книги, нивната автентичност, како и постоењето на личноста на Хипократ. Тоа воопшто не му наштети, содржината на неговите книги го потврдија вистинитото. Ништо не смее да се прима изолирано, поединечно, разнебитено, туку во една целина поврзна со условите, времето, луѓето, целта.

Некои од поважните дела се сметаат списокот за „света болест“ – падавица, што настанува со промени во мозокот од некои лачења пренесени во крвта. Го реметат крвотокот и дишењето или нарушена рамнотежа на водата и воздухот во телото.

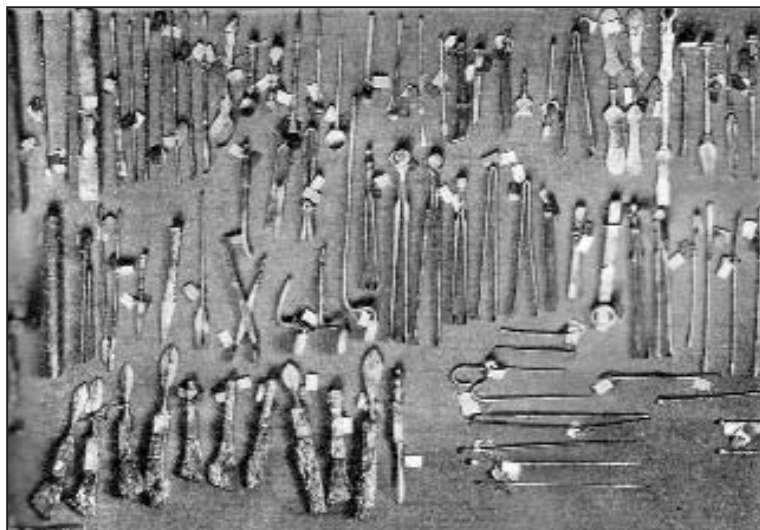
Во една друга книга, или како што тогаш се викале списи „За воздухот, водата и земјата“, Хипократ развил теза за значење на воздухот за здравјето на луѓето. Воздухот за човекот е од витално значење, како водата за рибите. Со воздухот

човечкото тело е поврзано преку дишењето и правилно се движи во здрав организам. Влијанието на околината, атмосферските прилики, народните обичаи, битно влијаат врз здравјето. Затоа лекарот мора во прогноза (се мисли на дијагноза) и лечење на болеста да се земат во предвид климатските фактори и квалитетот на водата и храната, годишните времиња и ветровите. Патувајќи нашиот лекар низ разни простори ги согледал атмосферските и антрополошки фактори што различно делуваат и врз болниот и врз здравиот организам ако не се усклади со космичката средина, Кога доаѓал во непознато место прво прашувал од каде дуваат ветровите. Знаел дека колерата и други заразни болести се шират преку загаден воздух и знаел како да ја спречи болеста. Ги барал причините кога ќе ги видел појавите на болеста. Напишал книга за: Епидемиски болести, Прогностика, Диететика, фрактури и една збирка на афоризми како израз на стегнатото, дефинирано, збиено мислење. Лаконика. Пишувал за лекарите со повисок стил како посветени списи и пишувал за обичниот народ да го разбере и да го примени лечењето. Вовел набљудување на симптомите за да може со логичка анализа точно да ја одреди болеста и терапијата. Хипократ на островот Тасос вршел набљудување на 42 болни од епидемија. Испитувани се психофизичките конституции на болни од маларијата, ноќното слепило, акутната треска и други болести и во други области низ Македонија и покраината Тесалија. Приказите на епидемиските болести проучувани во клинички услови преставуваат практична примена на знаењата за воздухот и водата во служба на медицината. Во областа на диететика при воспаление на белите дробови и други акутни болести најважно за исходот и текот на лечењето е правилната прогноза, користење

на јачмена супа, рамнотежа на храната и активностите, смирување со лесни чаеви. Хипократ за болка препорачувал цвакање на кора од бреза, наместо аспирин и користење на мувла од грнци чувани на влажни места како пеницилин.

Три расправи за хирургијата се можеби најважните меѓу неговите дела или книги, медицински списи. Во нив Хипократ ги опишал дијагностиката, хируршкиот зафат и видот на скршеници и исчашувања. Неговите хируршки методи во лечење на коските се применувале повеќе од 1000 години. Неговите хируршки инструменти се употребувале уште подолго. Тие се на показ низ музеите од Епидаур до Охрид, во Асклепијадите низ сите градови на Македонија.

Постоела збирка за уредување на хируршка ординација, инструменти, завои, со еден збор, си од хирурушката техника. Таквите и други описи служеле како прирачници за меди-

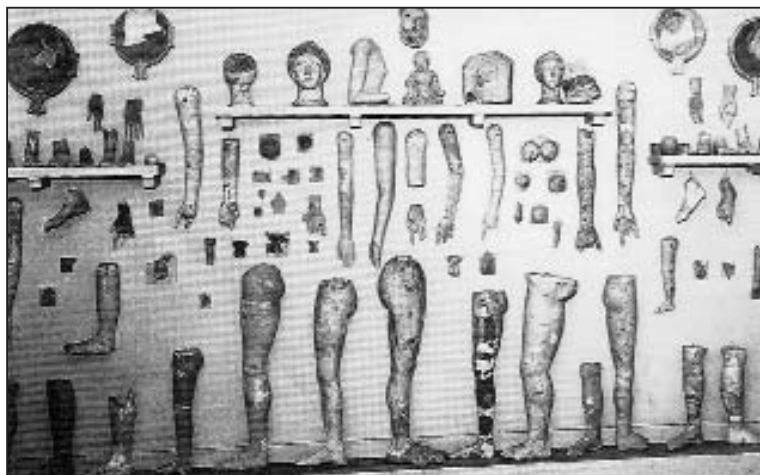
Инструменти од древната медицина

цинските школи и практика за да се вежбаат идните лекари, на сличен начин како и денешните медицински школи.

Афоризмите како списи содржеле 412 поговорки, поделена по области во седум поглавја: диететска терапија, прогностика, влијание на времето и староста, температура, влијание на студ и топлина врз женските болести, хируршки болести и компликации со споредни појави кај болните. Афоризмите на почетокот на книгите служеле како украс - мото, како вињета, како почетните букви во Евангелијата. Можеби биле подглавија или курзив на текстот. На пример: „Краток е човечкиот живот“... или како што и денеска велите „ако има век ќе има лек“. Поволните моменти брзо поминуваат“ – упатува на брза интервенција. „Искуството е превртливо“ - знаењето е трајно.

Има списи за хигиената и лечење на малите деца за медицинското знаење и статусот на лекарите. Има анатомски и филозофски списи во кои се расправа за четири телесни сокови, што подоцна ќе се класифицираат со четирите темпераменти кај луѓето. Се зборува за васкуларниот систем. Во многу дела се расправа за градбата на човечкото тело (анатомија), со посебни осврти од гинекологијата и стерилитетот, утврдување на бременост. Интересно е дека гинеколошката проблематика се третира на сличен начин во Египетските папируси и Вавилонските плочки. Тоа е доказ на медицинската и филозофската комуникација околу Беломорието. Тие земји набрзо биле Македонски и се забрзало влијанието преку Александрија.

Во збирката за развој и исхраната на човекот, под влијание на Хераклит, се зборува за пулсот, сосема стручно образложен. Има уште многу стручни медицински дела, посебно од раните млади години кога Хипократ бил под силно влијание на филозофите. Софистите, материјалистите. Затоа на

Надгледни средствија од шеракоша во Асклејијадиие

човекот му приоѓа како на целина, неделива од природната околина, уште од предисторијата, со исти пробелми за решавање на здравјето на луѓето.

Кај Хипократ повеќе доаѓаат до израз проучувања на надворешните органи, како коските, мускулите, што можеле да се лечат преку хируршки интервенции, кај ранетите и болните со силно изразени телесни симптоми. Во врска со тоа добро се опишувани работата на срцето, слезината, црниот дроб, но не и крвните садови, нервите, мозокот. Немало секцирање, прогнозата се составува, како и историјата на болеста со набљудувања во болниците со добра хигиенска организација. Животот го одржува топлина со средиште во срцето. Тоа ја променува храната во телесни сокови. Топлината зависи од доводот на воздухот (кислородот) во крвта преку движење. Центрите за мислење, чувства, желби се во мозокот, а осетите, наредбите за движење се пренесуваат пнеуматски. Кај Хи-

пократ се забележува дислокација на мозочната кортикација, делумно се пренесуваат на срцето, некој од психичките функции, но пред се, заради природната топлина, на срцето му се приоѓа како на центар на животот.

За срцето и Аристотел има слично сфаќање

Болестите за Хипократ и неговите лекари, се објаснуваат во склад со неговиот став за нарушена хармонија на телесните сокови, кои во некои временски интервали, за три или седум дена, сами се стабилизираат ако не рецидираат. Силата и вредноста на Хипократската медицина е во клиничката практика. Болеста се проценува со сите чула, индивидуално зависи од констатацијата на секој човек. Три фактори: болеста, болниот и лекарот кога се најдат на едно место, болеста ќе се совлда, ако болниот се бори, а лекарот помага да се воспостави рамнотежа на организмот со лекување.

Во долгата набљудувачка практика направени се пописи на болести како пневмонија, плевритис, маларија, тифус, туберкулоза, сепса, скорбут, менингитис, тетанус, парализа, апopleксија, реума, цисти, хистерија и други болести што од тогаш си уште се среќаваат во Македонија. За сите тие болести постојат извонредни описи за нивно препознавање. Некои појави и до денеска го носат името на Хипократ: дигити Хипократика, фациес Хипократика, митра Хипократика, Нео - Хипократизам како движење од XX век за таа древна севкупна медицинска наука.

За лечење се спомнуваат околу 300 лекови иако нивната примена била значително помала. Физикалната терапија била поизразена. Се користеле бањи, облоги, масажи, сончање, пуштање на крв, слаби наркотици, лесна исхрана со супи, мед, вино, млеко, диета за здравје.

Извонредна била хируршката терапија. Во постоперативното лечење на ампутации, отворање череп, мesteње зглобови, имболизација и преврски до денеска се сочувани истите методи и техники. Тоа важи и за стоматологијата, за лечењето и вадењето заби.

Кон така богатиот теоретски и практично сочуван медицинскиот материјал, применуван во Асклепијадите пред и по Хипократ, ја зголемува важноста и на етичко подрачје, моралот на лекарите.

ХИПОКРАТОВАТА ЗАКЛЕТВА

Во времето на Хипократ медицината си уште беше привилегија на одредени познати медицински фамилии и си уште ја одразуваше врската со филозофијата. Лекарот е филозоф како Хипократ, а филозофот е лекар како Аристотел. И двајцата припаѓаа на лекарски фамилии со генерации. Во IV в. пр. Хр. и филозофијата и медицината беа посветени тајни школи што знаењата ги откривале на тесен круг роднини и со заклетва се обврзуваа да ги кријат тајните од непосветените. Мистериите и тајните од Питагорината школа се прифати и се спроведе во медицината и во Асклепијадите. Како што содржината на космолошката филозофија се протна во медицината исто така етичката проблематика си најде примена во заклетвата. Целиот тој систем на лечење и лекарската филозофија како привилегирана професија, немаше да има таков ефект ако не беше ставена под заштита на македонските царски фамилии. Царската династија застапуваше лекарски династии со именување на царски лекар. Можеме да ги посочиме, по име и род сите лекари по македонските градови на државата од Александрија до Рим. И ќе го сториме тоа.

Ако се запрашаме кога и каде е пишувана медицинската заклетва, одговорот ќе го пронајдеме испишуван во биографијата на самиот Хипократ. Од Беломорските острови Кос и Книд патувал насекаде низ Македонија. Одбил да оди во Персија. Атина по Пелопонеските војни и тиранијата на триесетмината не била место ни за живеење, а камо ли за научна работа. Особено откако биле убиени и протерани многу негови лични пријатели Сократ, Тукидит, Анаксагора...

Хипократ како и Ѓорѓија се населил во Лариса, во близина на Македонските престолнини, од каде што и како царски и како патувачки лекари вршеле работа низ многу широки области. Тесалија, во тоа време, била македонска област. До каде што оделе и живееле Македонците до таму стасувала и науката и медицината. Искуствата низ војната и ранетите го зголемувале и медицинското искуство. Разновидното и комплетно живеење во Македонија е главната подлога за севкупното творештво па и медицинското. Влијанијата едни на други луѓе било друг вид предизвик за соработка. Хипократ го познавал етичкото учење на Сократ и бил воодушевен од неговите морални доблести, што Атина ги губела со убивање на толку учени луѓе, дојдени да ја просветуваат. Набрзо во Македонија се собрале голем број од тие што биле протерани. Архелај им дал и заштита и услови за работа. Кај Архелај дошол Хипократ со сета лекарска фамилија, со синот Тесал и Дракон, зетот Полиб и другите. Дошол и останал повеќе од половина од својот живот во најплодните творечки години, да живее по Македонските престолнини, да ги лечи Македонските цареви сидо Аминта таткото на Филипа. Тука е напишана Заклетвата за потребите на царската Македонска фамилија. Тука се спроведувала терапија во болнички услови и тука се пишуваат сите медицински книги. Тука, во Македонија, густо се збиени Асклепијадите и светилиштата каде што била најсилна и присутна древната традиција на секој вид школи. Податоците зборуваат дека и пред Архелај, Хипократ го лечел и Пердика II.

По Аминта синовите покрај Аристотел ја продолжиле професијата царски лекари кај Филип II и Александар. Особено Тесал во придружба на фалангата патува до Индија и се

вратил во Пела. По тоа уште долго медицината со Хипократовата заклетва се движела по светот до денешни денови како основно кредо за медицинскиот морал. Значи изворот за заклетвата е македонската традиција и царство. Македонската филозофија на моралните норми и соработката на луѓе од сите профили што допринеле за сите форми на свеста да се развијат на највисоко ниво. Филозофијата, медицината, сите науки уметничкото творештво, општествените настани, си тоа поединечно и воопштено, остави траги како трајни сведоштва за Македонците. Сепак фармацевтскиот знак со змија и Медицинската заклетва ги прифати цел свет како симболи на хуманост од Македонија. Не е случајно тоа што во секој откопан град откопуваме статуи на Асклепие.

Заклетвата, таква каква што ја имаме сега по сидовите на амбулантите не е онаа истата. Промени претрпела и медицината и текстот и моралната зрелост на лекарите. Хипократовата заклетва се негува по светот повеќе како морална обврска, како свечен чин, а за нас Македонците има историско значење на филозофското архе или прапочеток во медицината.

Содржината на Заклетвата ја изговара секој лекар кога ја почнува медицинската практика. За да ја знаат сите ја приложуваме.

ХИПОКРАТОВА ЗАКЛЕТВА

Во часот кога стапувам меѓу членовите
на лекарската професија свечено
се обврзувам дека својот живот
ќе го ставам во служба на хуманоста.

Кон своите учители ќе покажувам должна
благодарност и почитување.

Својата професија ќе ја извршувам
совесно и достоинствено.

Најголема грижа ќе ми биде здравјето
на мојот пациент.

Ќе ги почитувам тајните на тие
што ќе ми се доверат.

Со сета своја сила ќе ги одржувам честа и
благородните традиции на лекарската професија.

Моите колеги ќе бидат мои браќа.

Во вршењето на должностите кон болните
на мене нема да делуваат никакви обзир, вера,
националност, раса, политичка или класна припадност.

Од почетокот апсолутно ќе го почитувам
човечкиот живот.

И под закана нема да дозволам моите
медицински знаења да се искористат
спротивно на законите за хуманоста.

Ова го ветувам свечено,
повикувајќи се на својата чест.

Една варијанта на заклетвата ни зборува токму за нашето образложение. Се работи за заклетвата поместена во книгата „Божествена медицина“ од д-р Петар Станковиќ, пишувана 1941 година, издадена 1988 година во „Култура“ Белград.

ХИПОКРАТОВА ЗАКЛЕТВА

- Се колнам во Аполон, Асклепио, Хигиеја, Панапкеја, на сите богови и божици, повикувајќи ги за сведоци дека ветувам овој завет според совеста потполно (целосно) да го истакнам.

...

- Дека својот учител ќе го почитувам како родител, ќе се грижам за него ако му затреба, неговите потомци ќе ги сметам за родени браќа и ако сакаат ќе ги научам на оваа уметност без обврски и наплата.

...

- Дека прописите и предавањата како и целата наука ќе ја предавам само на своите синови, синовите на моите учители и само на оние ученици што со заклетвата се сврзани за лекарските закони и никому повеќе.

...

- Дека на болните, колку што знам и можам, најсовесно ќе им одредувам живеење за нивно најголемо добро и дека ќе ги чувам од било каква штета и зло.

...

- Никогаш никому нема да му дадам отров дури ако за тоа ме молат, ниту таква одлука ќе помагам, исто така нема на ниедна жена да и помагам во плододобивање.

...

- Во скромност и чистота ќе живеам и ќе ја чувам својата уметност. Нема да вадам камен од бешика, тоа ќе го препуштам на луѓе од таа стручност.

...

Во која било куќа да влезам нека биде тоа за добро на болните далеку од самоволна неправда и како од секој друг порок така и од ниски желби према жените, луѓето, слободните и робовите.

...

- Било што да видам или слушнам во вршење на својата професија или надвор од лекарската пракса, за животот на луѓето, што не смее јавно да се изнесува, за тоа ќе молчам сметајќи ги за тајни.

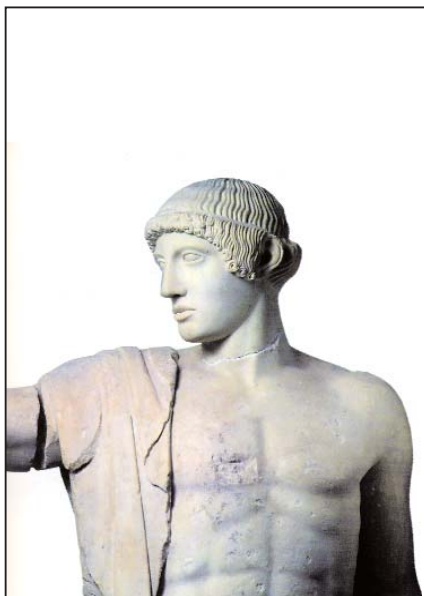
...

- Ако совесно се држам до овој завет и не го прекршувам нека ми се даде да уживам во мојот живот и уметност, ценет од луѓето засекогаш; прекршокот и кривоклетството нека биде судено спротивно од тоа.

Со оваа варијанта на Хипократовата заклетва уште во првиот став се потврдува значењето на боговите што се обожувани во Македонија и што имаат директна врска со лекувањето на луѓето и што ги подучуваат во лекарскиот занает. Зборот уметност треба да се сфати како умеене, знаење. Во заклетвата се нагласува тајноста, школувањето и фамилијарната медицина и практика. Поврзаноста со филозофијата се гледа во преземањето на моралните принципи од Сократовите врлини и другите школи блиски до медицината. Боговите од Олимп во Македонија имале светилишта насекаде. Апо-

лон, Ахил, Дионис, Музите, Орфеј, Хипократ се движеле околу Делфи, во Теба, тоа е во Фокида, што спаѓа во Тесалија и Парнас, сите заедно, како области на Македонија. Сите богови, херои, учени луѓе имаат иста татковина, древната македонска држава.

Сепак, Асклепио со змијата и Хипократ со заклетвата, најдобро си ја завршиле медицинската работа во Македонија. Исто така и близнак

Ајолон

Аполон бел, сончев, прочистуван во Аполоновите светилишта и градови меѓу првите е што најмногу им помагал на луѓето. Кога чувал стада се близнеле, кога се дружел со луѓето се просветлувале. Моќен, силен, убаво граден, прототип бил и на Хипократ во проучување на анатомијата и на уметничката инспирација за најубавите бисти на луѓето. Лисип, царскиот уметник на Александар го вајал убав како бог, како да е самиот Аполон.

Местото на Аполон во уметноста, во медицината, во светилиштата и во животот на луѓето имал иста важност како Аристотел и Хипократ. Заклетвата е трајно вткаена во македонското живеење.

ПРИНЦИПИ НА ХИПОКРАТОВОТО ЛЕЧЕЊЕ

Многу рано човекот сфатил дека е дел од космосот, дел од природата, дел од животот и дека секој негов дел има карактеристика на архе. Тоа е филозофскиот прапочеток на разновидност преку четири елементи: земјата, водата, воздухот и оганот. И човечкиот организам исто е структуриран. На Хипократ не му требало многу тој принцип да го воведо во медицината. Човекот треба да живее според принципот на ускладување на дел кон целината, на човекот кон природата. Космичките бранувања во своите движења треба да се складни. Човекот е здрав дури четирите елементи во течна состојба се ускладени. Тоа е крв, слуз, жолта и црна жолчка. Од воздухот, пнеумата, зависи вдишувањето и топлината, заедно со храната, што го загреваат телото. Со воздухот се вдишуваат болести, се нарушува излучувањето на течностите се манифестираат симптоми на заболување.

Набљудувањето како принцип е основен пристап во Хипократовата медицина. Мора добро да се бележат промените на изгледот за да се воспостави точна прогноза. Да се намали исхраната (диета) и дури потоа да почне лекување.

Болните во Македонија отсекогаш имале општествена грижа и болничко згрижување. Со тоа низ практиката се прифаќале позитивните искуства. Лекарите се специјализирале. Некои биле задолжени да ја бележат секоја промена кај болните. Така ни останале многу прецизни дијагнози на разни болести именувани како прогнози. Зошто прогноза? Тој термин се однесува на временските промени. Во медицин-

ската терминологија тоа време било исчекување во промените на болеста.

Ако човекот е удрен со оружје, или каснат од животно, или се повредил при работа, ако бил паднат или нападат, во зависност од изгледот, се давала прогноза. Ако притоа помодрувал, за три или за седум дена, лекувањето било невозможно. Ако повредата била под колено или под глужд, се ампутира до помодреното место. Помодрувањето на лицето се прогнозираше со смрт.

Македонија со многуте реки и езера и мочуриштата околу нив, имала лежишта на маларија. Еве ја прогнозата според Хипократовите бележења: болниот пожолтува, жолти му се нозете, лицето, белката во очите, има треска, да се лечи со кинин. Ќе оздрави. Прогнозата на временските интервали правена е со цел на вклучување на резервата за одбрана на организмот што секој човек ја поседува. За секоја болест имало лекарства кои внимателно се дозирале да не оштетат некој орган.

Хигиената, со името на богинката Хигија, имала големо значење како превентива. Во сите македонски царски градови откопани се водоводи за топла и ладна вода, одводни канали, бањи, хигиенски кујни и многу садови за одржување и готвење на храната. Заразните болести во Македонија ги носеле морнарите, трговците, Римјаните, Турците и војските на цела Европа во Балканските и Светските војни. Затоа Македонија морала во секое време да се справи со разни непознати болести што се појавувале на нејзина територија. Морала на високо ниво да ја одржува и хигиената, болничкото лекување и научните постигнувања во медицината што ни останале во наследство од Хипократ.

Древната медицина од Македонија школувала два вида лекари. Едните биле царски лекари, како главни придружници што го покажувале угледот на Царот, а другите биле патувачки лекари. Статусот и на едните и на другите високо се ценел заради стручноста и хуманоста. И денеска не е битно изменета медицинската организација ни во болниците ни патувачките лекари како Брза помош, насекаде по светот. Комплетно се спроведува македонското влијание, не само во фармацијата и примената на Хипократовата заклетва.

МАКЕДОНСКИ ЦАРСКИ И ПАТУВАЧКИ ЛЕКАРИ

Традицијата на царски лекар во Македонија како и патувачките лекари, безпрекорно се организирале и во осво-ените земји, особено во Рим, каде што пред допирот со македонската медицина не постоело никакво сознание за лечење. И во Атина немало некое видно искуство. За слабите новородени деца одлучувал советот на градот најчесто за фрлање од највисоките сидини.

Нормално, град со толку хетери не можел да го зголе-мува населението. Уште повеќе, наместо лекување го усовер-шувале убивањето со отров. Ксенофон и Платон го опишале Сократовото усмртување во Атина со кукута. Таа густа жолта течност, приправена од билка, многу брзо му ги здрвила нозе-те, му го стврднала јазикот, му се замаглила свеста и сепак Сократ јасно го искажал својот став дека не се плаши од смрт-та кога е спроведена од судии со закон. Хипократовата за-клетва го обврзува лекарот да не дава отров. Законите во Македонија го штитат болниот, фамилијата и народот.

Патувачките лекари насекаде стигнуваат сами или со свои помошници. Со себе носеле торба со лекови и инстру-менти. Прво ги средувале хигиенските услови. Топла вода, чисти крпи, проветрување, оган за стерилизација на инстру-ментите, си било подготвувано. Принципот бил ист, болеста по земја се шири преку воздух, се сузбива со оган се гасни и измива со вода. Само породувањето го вршела жена со иску-ство. Тоа не се сметало за болест и не се повикувале патува-чки лекари. Жена бабица до скоро го водеа домашното поро-

дување по селата и ги подучувале младите мајки како да зајакнат заедно со породот. Патронажната служба отсекогаш постоела. Интересно е тоа што и на животните им се помагало од луѓе приучени со искуство, најчесто овчари. Дедо ми, со нас, полн двор внуциња, имаше секој ден работа. Крварењето кога ќе се испотепавме го запираше со иситнет тутун. Скршената нога ја местеше со летва и ја завиткуваше со коноп натопен во белка од јајце. Кога се разболев од маларија ме однесе во мочуриштето на Црна Река, каде што лежеа биволи, за да ми се залепат пијавици, да ми ја исцеделе „лошата крв“. Понекогаш имаше улога на патувачки лекар за слични ситуации. Болниците, лекарските ординации, аптеките си ја вршел работата во лечење на болестите како во најдревните македонски времиња. Патувачките лекари паралелно со нив си врвеа.

Царски лекар се станува, пред си од, лекарска фамилија, од најучениот, најспособниот човек, што се докажал и се истакнал меѓу сите лекари.

Музите, неридите и обичните мајки Македонки ја прават врската меѓу боговите и луѓето, раѓајќи херои и цареви,

Айолон во оро со Музиите

богато обдарени за вршење на божествената медицина, музика и секој вид божествена уметност што низ македонската стварност се претвора во научност. Сфаќањето дека царевите некогаш биле богови се гледа низ еповите на Хомер. Околу, во круг на Беломорското крајбрежје сите племиња ги водат кралеви со божанско потекло. Агамемнон, Ахил, Одисеј, Патрокло, Парис -Александар, Хектар водеа десетгодишна борба околу Троја за Елена, сестрата на Диоскурите Плејади, а свезди на небото близу до боговите. Многу смртни божества Зевс ги направи безсмртни. Меѓу нив најголем број се тие што ги лечеле богови, што сами биле лекари и ја лечеле својата војска или имале свои царски лекари во придружба.

Микенците Менелај и Агамемнон ги лечел Махаон и Полидејрон, синовите на Асклепио.

Патрокло го лечел Ахил.

Ахила го лечел Махаон.

Ахил

Одисеј

Одисеј носел лузна од рана што царските лекари од Парнас, во палатите на дедо му ја заздравиле. Поврзаноста на древните племиња ја прави и самата медицина. Исти лекари лечат разни кралеви. Микенците не се Ахајци. Тие се Ахилејци со заедничко потекло од Македонските Аргивци. Македонската царска лоза од Арг се прошириле на Пелопонес. Во Новиот Арг продолжила македонската царска традиција, најдолго одржана, како монархија во Спарта и во Теба.

Македонците од Пела ги надживеале и нив и Атина во Ахаја или Ахилеја. Заради тоа кравевите во Илијада имаат ист царски лекар.

Потеклото на сите од подножјето на Олимп е исто. Македонско кај Менелај, Ахил, Одисеј, Астеропеј и Хектор.

Долговечноста на првите македонски кралеви се должи на доброприменетата медицина по кралските куќи. Долговечноста на кралските лекари е уште поголема. Така Хипократ со својата фамилија ги лечел Македонските кралеви Пердика II, Архелај I, Орест, Европ, Павзание, Аминта III.

На Аминта III покрај Хипократ царски лекари му биле претците на Аристотеловата медицинска фамилија, таткото Никола, дедото Махаон, прадедото...

Назад во древноста овие лекари и претходеде на Хипократовата медицина. Особено на дворот во Еге и Пела во времето на Архелај и претходно со стотици години назад до првите кралеви во Македонија. Во четири ипол илјади годишниот долг царски континуитет Македонската наука и медицина допираат до Митолошките престави. Таму, меѓу првите божества лекари Аполон и Асклепио се најдуваат корените на Македонската медицина. Од тогаш секој цар си имал и царски лекар, лекарска школа и медицинска практика.

Во времето на Филип и Александар, во IV-тиот македонски век, филозофските и медицинските школи се најразвиени. Цела тајфа на врвни лекари ги лечеле раните на Филип II а уште поголема била тајфата на царски лекари во придружбата на Александар.

Лекарите од двете најславни лекарски фамилии на Аристотел и Хипократ го прошириле лечењето на ранетите во фалангата и соседните народи на државата на Македонците. Интересен е податокот што синот Александар прв ги извидувал раните на Филипа и давал најдобри прогнози. „Не жали се Филипе за една рана на ногата, обрни се на успехите на битките, набрзо ќе го збоднеш коњот на победите, го тешел.“- Александар тоа го правел и во фалангата. Лично и прв ги извидувал раните и го препорачувал лечењето на Тесал, Филон и другите лекари.

Антипатар и Касандар во Пела ги наследиле лекарите од Филип и Александар до Филип V и Персеј.

Македонската медицина во Александрија се развила врз системот на Аристотеловите списи од физика. Халдојците и Магите од Вавилон и Египет, кој се викал Мисир, си нашле место во Александриската библиотека, покрај Теофраст и Менон, ученици на Аристотел. Нивните списи за билките, лековите, лечењето како фармацевтско знаење, го сублимирале знаењето по медицина од Македонија, ја продолжиле македонската традиција во школите и царските лекари. Во Александрија се создала главна медицинска школа што ги собирала лекарите од разни краеве и острови. Херофил од Хадлкедон, Ерасистрат го проучил срцето и сензитивните нерви, Клеомбарат и Медија му биле лекари на Селеук I во Антиохија.

Птоломеј го лечел Хрисип, имал своја школа како и Филон, Серапиони, како Хераклид од Тарент, Аполоние од Ки-

тија, како Бер кој работел за Антиох Сотер во Вавилон. Цели триста години македонската Птоломејска династија во Александрија ја унапредиле филозофијата, медицината, астрономијата и другите науки. Научници од Сицилија преку Македонија до Вавилон и Мисир се школувале во Александрија. Филон од Лариса, Птоломеј, Еургет, Антиох внимавале кој ќе раководи со Александриската библиотека. Тие биле: Теофраст, Калимах, Ератостен, Еригон, Аполодер, Зенодот, Аристофон, Аристарх, Кратет. Тука се школувале Евклид, Архимед, Аполоние од Пергам, Еадем, Хилен, Херон. Од Александрија произлегле многу царски лекари што подоцна биле царски лекари и во Рим и во Александрија.

Царски лекар на Клеопатра бил Аполодар, а воспитувач Никола.

На Марко Антоние а пред него и на Цицерон од 124 до 60 год. пр. Хр. придружен лекар бил Асклепијад од Битинија.

За времето на Нерон, Трајан, Марко Аврелис, Комод и другите императори, лекари добивале од Александриските школи. Тоа се царски лекари Гален, Сорен, Диокло и други лекари.

Од Александрија не само медицината, се пренеле имиња на римски богови, но не се изменило името на Аполон - богот на медицината. Од Александрија со науките во Рим стигнала прагматиката на Дионисие од која Варон и Марко Теренције учеле за да го создадат латинскиот јазик, што ќе остане како продолжувач на богатата македонска култура. На римјаните не им била позната ни хигиената, ни фармацијата ни медицината. Тоа малку што го добиле со Етрурците се гушело. Етрурците се тие што ја согледале блискоста со Македонија и преку Александрија воведувале наука, писмо, просвета.

ХОРОСКОПОТ - МЕДИЦИНСКА АСТРОНОМИЈА

Долго време не ми беше јасно како тоа Хипократ ја воспоставува врската на космосот и човекот и како тоа четирите елементи се исти принципи и за светот и за човекот. Потоа согледав, како во небото над Македонија во созвездјата си нашле бесмртни места многу смртни божества. Херакло со лавот.

Диоскуритите во близнаци, Асклепио со змија... Уф! Па, тоа е зодијакот и хороскопот.

На Македонците им била јасна врската на медицината како врска на човекот во природата и космосот. На Хипократ извршил влијание Питагора со филозофијата на бројките. Хипократ знаел за бројката 12, како значајно

*Над небото на Ајџланџ се гледаат
зодијачките знаци*

место во митологијата, астрономијата, астрологијата, религијата и космосот. Тоа се 12 знаци на зодијакот, 12 месеци во годината, 12 апостоли, 12 генерали на Александар како 12 херојства на Херакло, 12 саати на денот, 12 години на детството, 12 племиња што ги обединил Филип во Македонија...

Бројката не е само квантум туку израз на односи, на хармонија на силите и свездите кои што делуваат врз здравјето на човекот. Така мислел Хипократ. Таа мисла уште повеќе ја разработиле бројните научници во Александрија. Нив им била јасна бројката 60 - како минути, како секунди, како денови, помножена со 6 ни ја дава годината, од 360 дена во годината како 360 степени од кругот, 360 цркви во Охрид. Тоа е хармонијата во природата и бројките. Месецот влијае на климата и осеката, па како да не влијае на здравјето на луѓето. Воздушниот притисок, сончевата топлина, ветерот, дождот, плодородието на земјата и ете не назад во прапочеток како архе, кога уште првите луѓе свртени кон небото ги барале знаците за опстанок. Медицинските божества и медицинската астрологија ги подучуваат научниците што да прифатат за прогрес на човекот. Знаците, бројките, законите, науките, луѓето, сите си нашле место во соѕвездието. Во Кокино пред две години е откриена древна опсерваторија стара околу 4000 години. Македонската цивилизација ги проучувала свездите за да направи календар за времето за земјоделието. Тоа се истите луѓе што повеќе од шест милениуми не го измениле својот ген. Затоа музата Уранија се занимавала со астрономија, астрологија и пророштво.

Македонскиот хороскоп си нашол место во еден мозаик за Херакло каде што се претставени во централниот круг атрибутите и сверно слики на неговите херојства. Лавот, бикот, ветарот, хидрата, Посједон како водолија, близнаци и други мозаични слики соодветствуваат на општиот хороскоп поврзан

со судбината и иднината на луѓето во комбинација со болестите.

Еве ги тие зодијачки знаци, букви, водени, огнени, земни во констелација со звезди од небото над Македонија.

Овен	Јасон, златно руно	оболува	глава
Бик	Света сила, крит	оболува	гуша
Рак	Пророштво Делфи	оболува	варење
Девица	Богородица	оболува	јетра
Скорпија	Асклепио(змија)	оболува	полови органи
Јарец	Арес	оболува	колена
Риби	Беломорски делфин	оболува	стапала
Водолија	Света рена	оболува	потколена
Стрелец	Кентаур	оболува	бутови
Терезија	Космичко архе	оболува	црева
Лав	Херакло	оболува	колк, срце
Близнаци	Диоскури	оболува	рамења, раце

Под небото на звездите и зодијакот, Македонците изнашле здрави места за живеење, за среќа и здравје. Тука изградиле светилишта славејќи ги хероите на хороскопот. Изградиле созвездија на земјата со иста светост, од небото и од Сонцето - македонскиот најголем симбол.

Направивме преглед според имињата во хороскопот и соодветно оболување на органите на човечкото тело. Секој човек според раѓањето има свој знак од митологијата во Македонија. Секој човек е предодреден од судбината на раѓањето како хороскопска тема во стоичката филозофија. Најголемите пророци Аполон, Орфеј и Пителија им ја претскажувале иднината на царевите и народот. Тимот пророци на Александар му го толкувале секој знак од небото, птиците и внатрешните органи на жртвуваните животни. Александар и сам ги познавал тие знаци за да чекори толку успешно во иднината.

Мозаик со херојсјивајќи на Херакло распоредени во зодијак.

На Хипократ и на царските лекари, на магите хороскопската медицина им била помошно средство. Македонската медицина се проширила од Александрија низ римската држава.

Ископните во Помпеја ни покажаа како функционираа медицинските школи, со многу нагледни средства на човекот, изработени од теракотата и болниците со сите инструменти какви што биле низ Македонија.

Собирањето на искуствата, собирањето на описите на појава на болестите го исполниле со дијагнози и рецепти Хипократовиот корпус и уште повеќе неговата медицина напредувала со многу следбеници. Едно чудо лекари, математичари, астрономи, географи, историчари се појавиле низ Македонија и низ светот што се школувале во Александрија. Тоа се лекарите Сорен, Арстеј, Руфо, Гален, Диоклид и др.

ХИПОКРАТОВИТЕ СЛЕДБЕНИЦИ ДО АЛЕКСАНДРИЈА И РИМ

Веќе кажавме за римските цареви што имале царски лекари. Нив ги имало многу повеќе.

Аскепијад од Битинија дошол во Рим 91 г. да спроведува физикална терапија. Ги спроведувал Хипократовите принципи во медицината за присуство на 4 вида сокови во телото. Се потпираше и на Демокритовото учење за атомите за да го објасни движењето на воздухот низ телото и затоплувањето.

Темисон дошол во Рим за времето на Нерон и формирал методична школа за да се среди теоретското со практичното искуство во медицината. Во исто време од Карија дошол Тесал како лекар да помогне за спречување на епидемиите што често избувнувале во Рим.

Сорен од Ефес е меѓу попознатите лекари што произлегол од Александриската македонска медицина и дошол во Рим за време на Хадријан и Тројан. Најмногу се занимавал со гинеколошките болести иако медицината бара сестрано образование за полесно поврзување на причините за оболување.

Кон педесеттите години во Рим пристигнал од Киликија лекарот Атенеј. Нешто подоцна од Кападокија пристигнал Аретеј и ги применувал книгите за пнеумата какви што ги оставил Хипократ во негово време.

Руф од Ефес ги именувал имињата на делови на телото. Лекувал болни од бубрег и строго се придржувал до лекарската етика.

Од Пергам познати се Асклепијад и Гален. Перган го формирале како македонски град Александровите генерали, затоа медицината се применувала во Асклепијада како царска болница. Клаудие Гален (во 129 - 200 г.) од Пергам отишол во Александрија на усовршување. Се специјализирал за хирургија и бил повикан во Рим како гладијаторски лекар. Таму бил многу ценет. Ја ширел медицинската наука низ предавања. Бил и патувачки лекар додека Марко Аврелие не го назначил за царски лекар на синот Комод. Не издржал долго, го напуштил Рим и се вратил во Пергам. Како наследник на Хипократ пишува медицински книги собрани во 150 дела. Најдобро ја проучил анатомијата за да биде успешен во хирургијата. Како и Хипократ сметал дека најдобар лекар е филозоф посветен на лекарската етика. Како во филозофијата, во историјата и во медицината најголем дел од делата се изгубени препишани, изменети, дополнети и појавени кај понови автори. Гален умрел во 200 г. и долго време по него не може да се утврди кои се негови оригинални дела и кои му се припишуваат, исто како кај Хипократ.

Во Рим од Пергам се појави уште еден лекар Онесандар (Александар). Царот Јулијан го поттикна за Рим, од делата на Хипократ и Гален, да направи енциклопедија за медицината. Од вкупно 72 сочувани се 32 книги кои со векови се препишувани и употребувани. Исто така издвоени од медицинската теорија материја составени се 4 медицински прирачници.

Диоскурид направил од списите за фармакологија учебник и прирачник за лекови. После Менон и Теофраст по барање на Аристотел кога направиле попис на сите билки и лекови, овој прирачник долго останал во употреба во римско време.

Мораме да го спомнеме Филон во Рим кој дошол да проповеда аскетизам, духовно очистување, покајување и други принципи кои подоцна од етика поминуваат во христијанство. Сите овие места во Битинија, Карија, Киликија, Кападокија, Ефес, Пергам, Александрија во тоа време биле македонски.

Се прошируваше македонската држава, се освојуваша земји, се бореа војски во придружба на медицината. Посветени дела, посветени царски лекари и медицина за народот во која што опстојува паганството, магиите, клетвите и почитување на божествата од земјоделската традиција. Македонските школи од Пергам, Александрија и островите дадоа голем број лекари. Ни еден од нив не е од Атина ни од Рим. Медицината им служеше на сите и на исток и на запад од Македонија.

На исток, од Ерменија до Александрија, за некои илјада години во оригинал се сочувани Аристотеловите дела и тие ќе станат предмет за користење на медицинските потреби. Особено од Аристотеловите списи за природата арапските филозофи и лекари составуваат прирачници за медицината, како што во Рим се правеа прирачници од Хипократовите медицински книги.

Авицена, Авераес и Мојмонид се вметната алка, древната македонска медицина, да се префрли преку Шпанија во средновековна Европа. Таквата медицина се користела и до XIX век.

Авицена, околу 1000 г. од новата ера, од Бухара отишол во Персиските емирати како кралски советник - лекар. Ширел еден вид источен Аристотелизам, го користел Аристотел за исламот и Коранот. Го составил познатиот прирачник наречен Канон за потребите на медицината во арапскиот свет.

Многу рано овој канон е преведен на латински и на руски јазик. Медицината од Канонот нашла и широка примена по христијанските манастири кога Арапите дошле во Толедо.

Покрај сите прилагодувања реалистичката филозофска и медицинска мисла го опслужувала целиот свет во средновековието.

Тоа е македонскиот придонес во науките, особено во медицината.

МЕДИЦИНАТА И ХРИСТИЈАНСТВОТО

Ако се читаат евангелијата на Апостолите во светото писмо од Новиот завет, зачудувачки ќе се изненадime како си нашла место и митологијата и медицината во теологијата и религијата на Христијанството.

Духот на Богочовекот ја познава етиката, математиката и медицината. Има исцелителна моќ. Прави чуда. Исус Христос го поддржува доброто, благословува, има претчувство за претскажување, прави чудеса, подучува и си тоа на еден невообичаен начин, недостапен на обичните луѓе и на лошите. Тој си избра 12 апостоли следбеници, апостолска школа. Бројот 12 како 12 племиња во Македонија со по 12.000 луѓе прават 144.000 души избран народ, а жената да се згрижи 1260 дена или 42 месеци или три ипол години ит.н. Секако дека бројките кријат зад себе многу посложени односи, зависности и појави, како што тоа го прави божествената медицина и хороскопот. Учениците на Аристотел во филозофијата и тие на Хипократ во медицината се школуваа за да го овековечат знаењето и да го пренесуваат на поколенијата. Апостолите, светците и мачениците пренесуваа секако знаење во што ги подучуваше Исус Христос. Прототипот во науките, медицината и религијата е недостижен. Сепак, Апостолите ја ширеа етиката како човекољубие и медицината како исцелување.

Не можеа и не требаше да ги повторуваат Исусовите чуда. Само по еден, најспособниот, може да поседува такви добра како Аристотел, Хипократ, Александар, Исус Христос. Да ги погледнеме тие чуени седум чуда и да размислиме на што ни потсетуваат.

Исус ја претвора водата во вино.
Исус исцелува болен од далеку.
Исцелување по 38 годишна парализа.
Исус нахранува 5000 души (со 1 леб)
Исус оди по вода и ја смирува бурата.
Исус исцелува слепороден.
Исус го оживува Лазара од мртвите.

Во сите овие чуда има медицинска проблематика. Со времето, со просторот, растојанието, природата, со светлината, со животот и смртта се занимаваат сите религии произлезени од Христијанството, а Христијанството од Македонија произлегува. Во таа нулта граница, обележана како ера пред Христовото раѓање и по Христа, Македонските држави се ништат за да на нивно место се појават нови содржини на човечкото живеење. Се раѓа нова идеологија, со постојана борба, да се сочува највредното, најубавото, најдоброто во народот. Космполитизмот на Македонецот повторно ќе го обединува светот врз религиска основа. Христијанството тргна од Македонија со чудесни градби на цркви, базилики, мозаици, фрески, икони, со светци, сите со писмо в рака, со традиција за просветување, со ширење на Македонската култура, уникатна по сешто застапува.

Македонците, македонскиот човек уште долго ќе се прогонува. Го убиваа во Атина, го убиваа во Рим. Ако не беа Македонци, Апостолите немаше да ја најдат смртта во Рим, немаше на Кириловите и Климентовите ученици толку жестоко да се протеруваат. Македонското време си трае низ создавање на трајни научни и уметнички вредности. Колку полошо толку подобро. И во најлошото сме најдобри да опстанеме, да живееме, да се истакнеме како древен, како библиски, како славен Македонски народ.

МЕДИЦИНАТА НИЗ МАКЕДОНСКИТЕ ЦРКВИ И МАНАСТИРИ

Ако се направи еден историски преглед за сите ископани од древноста во Македонија, ќе се согледаат штетите и ограбувањата. Тој македонски Елдорадо ги собирал на нашиве простори сите шарлатани, бараби, еретици, злочинци и луѓе од највисок ранг и положба на државите што поминувале и останувале низ Македонија, со една цел: да се присвои што повеќе од македонското неисцрпно богатство. Се откопаа асклепијатски болници во Хераклеа, во Лихнида, во Стоби, во Стибера и во сите прастари градови, што сега се наоѓаат во други држави. Земјата, водата, билките, традициите, со сите преживеани луѓе Македонци успеале да го сочуваат во изворна форма најскапото: човекот и здравјето со науката.

Семејство на богови од Олимп

По царството на богови, царство на македонските цареви доаѓа царството на христијанство во Македонија, како школите во медицината, воени школи, лицеуми, школи на апостолски проповеди. Тоа се три периоди на историја, наука и уметност. Медицината е големо обележје на секој од овие три периоди. Фамилија на богови, цареви, владици со свештеници континуирано владееле и го предводеле македонскиот народ. Тој систем на уредување ќе се претури преку границите на Македонската држава и ќе се прифати по светот под друго име. Христијанскиот период, само да не биде Македонски, го нарекуваат Византиски. Се знае дека и тогаш владееле македонски цареви и тогаш се ширело писмо преку школи, се граделе цркви и болници среде светилишта како од секогаш во Македонија. Ништо не ги запрело Македонците да градат цркви, манастири, конаци, болници, народни кујни каде што од прогони се засолнувал македонскиот народ. Во преодот од римско во христијанство се укинува ропството, се ослободуваат заробените, се лечат болните од најголемата создадена сиромаштија, се тешат очајните со некаква верба за посреќно живеење. Во градовите Александрија, Пергам, Цариград, Солун, Ерусалим, Охрид, Скопје се градат првите цркви во светот за Христијаните. И во тој период како и во времето на Филип II Македонците беа прогонувани и убивани. Го распнаа Исус Христос, неговите апостоли, Македонците, светци и ангели. Ослекувале, отсекувале царски и народни глави.

Што изгубија Евреите? Една маса, свеќник и една тора. Што крв пролеаја Македонска. Па каде е светиот прогонет народ од Библијата? Македонскиот народ, спасот го барал бегајќи од Цариград на Север до Русија. Таму сопре Македонската култура, како Ноев ковчег, таму ја растовари својата

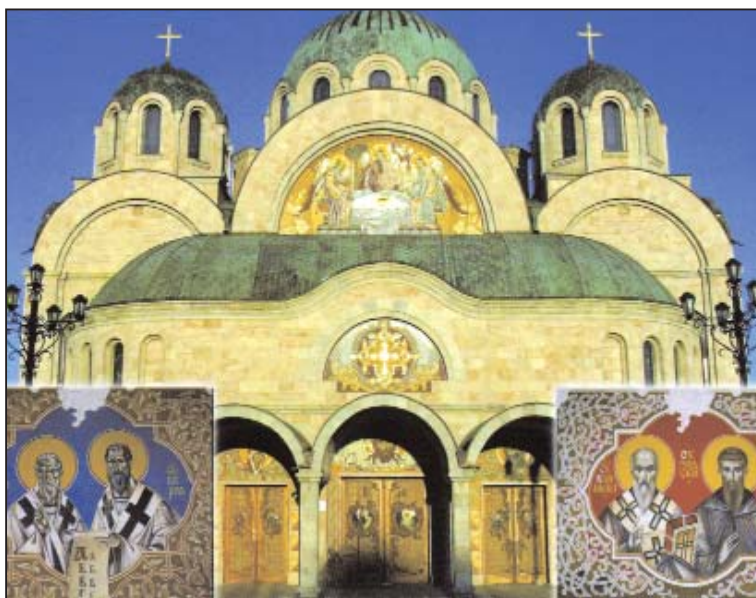
света ризница од ум, писмо, школи и секаков напредок среде скитските племиња. Таму остана целокупното македонско наследство, кај сродните народи и таму во Русија продолжува. Рим во Македонија не дојде да гради туку да ограбува и прогонува. Турците само ги преправаа нашите градби, со помош на предавнички племиња, со македонски имиња, како што прават и сега.

Бев во Водоча да ја видам фреската на ослепените. Ослепувани цареви, водачи, војници, народ и фосили. Посегаат во светлината. Со очи се гледа, со ум се согледува виденото во свеста што ни запрело. Во пишувањето ми велат дека имало некој револт што поминувал и на нив за да бидат со мене. Од болка ќе препукнеме сите ако докрај сфатиме како со наш леб ги храниме тие што не уништуваат. Сами се штитиме, со по некој Македонец што блеснува, низ историјата на нашето долго постоење и паметење.

Царот Константин донесе закон за заштита на христијаните, маченици, пустинци, Македонци. Во тоа време, мајката царица Елена тргна, со поддршка на дворот, да ги подигне првите цркви и манастири за заштита на прогонетите. Тоа го стори во Цариград, Констанца, Александрија, Скопје. Тие први царски цркви се од IV век, најчесто ги носат имињата на Константин и Елена, а допираат и до нашиве дни. Во сите базилики се пренесени истите мозаици како во царските палати. Мора нешто позначајно да е сторено од нивна страна што во свеста на Македонскиот народ толку длабоко се врежале нивните ликови и дела. Повеќе од илјада и шестотини години во секоја црква во Македонија кога се влегува во храмот веднаш од левата страна ја гледаме фреската на Царот Константин и Елена. Во новата црква на Ристо Гуштеров во Радовиш со-

Царица Елена на фреска

Храмът „Света Троица“ во Радовиш

чувана е истата традиција. Блеснуваат во злато и бисери, со круна и со ореол Македонски цареви светци. Во Соборниот храм во Скопје фреската Цар Константин и Елена истакнати се од надвор над самиот главен влез за да се поклонат и тие што не можат да влезат во преполниот храм, двор и улици за време на празниците. Можеби тоа значи потсвесно чување на споменот на првите ктитори на Православните светилишта низ христијанскиот свет. Така се чува и споменот на обожување на Св. Климент Охридски во Русија, кога христијаните за првпат добиле храмови, фрески, евангелија на Кирилско писмо, околу X-тиот век и со кое сè уште се служат повеќе од илјада години. Константиновите и Климентовите цркви до прва треба да се истражуваат.

Во црквите што дале заштита, учење, лекување од македонска традиција биле и расколнички легла меѓу народите против Македонија, како и сега. Навистина, македонските цркви и манастири во ограбувањата се некој Македонски Елдорадо. Таква сочувана изворна форма на човек, здравје и уметност никаде не може да се најде и да се проследува во многу долги временски периоди како кај нас Македонците.

Култот на Големата мајка се појави во уште поголем заштитник во Македонија олицетворен во активноста на царицата Елена, на Македонката Лидија, на царицата Теодора во Скопје. Тие и уште многу други богати жени и мајки станаа спонзори на Апостолите. Сите посланија и евангелија запишувани се во македонски градови. Само за пример, апостол Павле проповедаше во Цариград, Филипи, Лихнида, Хераклеја, Стоби, Солун, Коринт. Во сите тие градови постоеа големи театри, собиралишта на Македонскиот народ, сега претвори во милосрдни центри на новата вера, на истите светилишта и

лечилишта, покрај свети води. Црковните економии ја обезбедувале храната, хигиената и лековите од билки. Целото свештенство ја презело богатата македонска медицинска традиција низ европските манастири и денес нудат, како свои рецепти, разни напивки и мевлеми што им служеле од Македонците пред неколку илјади години.

Патот на медицината во времето од Константин до Јустинијан во Македонија се одвивал во царските куќи и како народна медицина по манастирите, сите архиепископии, во сите македонски градови.

Во Европа стигнува преку богомилите до Франција и преку Арапите до Шпанија. Во антиката македонската држава била најголема држава во светот, во раното христијанство, исто така со Јустинијан и по Самоил, Македонците имале можност да влијаат на сите светски настани. Од Цариград влијанието преку македонската царска династија е константно. Тоа што го направила Александрија за науките, уметноста и медицината Цариград го продолжил и го зголемил како светски просветителски центар. Охрид го завршил светското описменување.

Се ширела писменоста преку македонски школи од Охрид и другите градови, а во исто време преводи од библијата, евангелијата, житијата, преку нив податоци за Македонците како славен библиски народ, со сите свои постигнувања. Ни се повторува историјата.

По убиството на Филип II следеше страшен колеж на македонското племство. По распнувањето на Христос колежот беше уште поголем. Апостолите со ред се праќаа на погубување во Рим. По Климент, по сите европски градови, останаа коските на македонски великани. Ни остана само духот на човекот од Петралона, еден череп на најстар Македонец.

Ни останаа манастирите за реконструкција на животот од иско-
на и по некој силен збор што не се преведува и да се пренесува
македонскиот ген.

Црквите и манастирите отсекогаш ја негувале мана-
стирската медицина и со медицински школи и со болничко
лекување во своите манастирски комплекси, на сличен начин
како што тоа било во асклепијадските царски болници. Попи-
сот на болестите и билките и начинот на лекување останале
исти. Патувачките христијански лекари ги знаеле и ги лечеле
македонскиот народ од истите болести познати кај Хипократ.
Тоа била маларија, треска, сипаници, кила, „светата болест“,
повреди од скршениците, парализа и други. Ги бележеле ре-
цептите од истите билки што растат во Македонија. Го позна-
вале афионот, пелинот, босилекот, ирисот, кукурекот, ренот,
глогот, дренот, борот, врбата, липата, јаворот и се разбира
виното и медот. Многу лекови народната медицина и фарма-

Плаошник, древно, слоевишо кулјино место

кологија до денеска ги користат за правење лекови. Што да речеме за ископаните бакарни чаши што се употребувале во древноста за лечење од настинка? И по манастирските конаци и до денеска при поголема настинка редење на чаши се смета како сигурен лек, да се извлече зголемената количина на вода во организмот, како што препорачувал Хипократ за рамнотежа на елементите во природата и телото.

Во Македонија постоеле големи фамилии и деленици со многубројни членови што овозможувало колективна грижа за болните со народната медицина покрај манастирските болници.

Во IX и X век со јакнењето на Македонската држава јакнела економската моќ на македонскиот народ за да создаде неповторливи дела во македонското културно творештво. Цркви, манстири, фрески, писмо, резби, црковно пеење. Духовност. Олтар на Св. Климент и Св. Наум.

Личноста на Климент Охридски на разни начини е посведочена. Во неговото житие спроед Теофилант и Хоматијан се потврдува неговата универзална и космополитска дејност на Македонија. Во текот на IX век во Охрид го создаде првиот универзитет дури цела Европа тонеше во мрак и неписменост. Тој е просветител, педагог, писател, лекар, агроном. Се зафатил со здравствените проблеми на народот. Со своите три илјади ученици го подучувал народот како подобро да живее. Низ Македонија биле изградени многу храмови, училишта, болници. Климент и самиот лекар, заедно со генерациите од првото медицинско училиште што го отворил во Охрид ги лечел и ги згрижувал болните низ цела Македонија. Со писменоста ја ширел медицинската наука со сите знаења и практика од божествената медицина на древните исцелители и строгите принципи на Аристотеловата и Хипократова школа чиј вистински наследник е токму тој, Климент, со своите ученици и

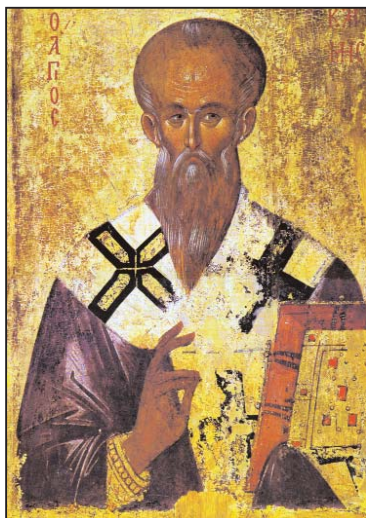
школи. Св. Наум, Климентовиот сопатник, брат и наследник ги поседува истите квалитети и резултати. Нивните два манастира Св. Пантелејмон на Климент и Св. Наум над изворите на езерото и денеска се вистински жаришта за ширење на знаењата на средновековните Македонци. Се обнови Плаошник и со тоа се покажа величината на Климентовата болница, во средината на плоштадот на Лихнида.

Ги видовме убавините на базиличните мозаици, крстилница, ротонда, театар, оградени со сидини, со канали, со високи мермерни столбови во слоеви од повеќе илјадна историја на македонскиот народ. Го видовме манастирот на Климент и гробниците на една од манастирските болници. Каде ни е македонската историја на Охридските архиепископи? Пред нив доаѓале на покрстување и крунисување руските цареви, како кралицата Олга кога се прекстила како Елена, по името на мајката на Константин. Пред македонските архиепископи се крунисувале српски кралеви како Царот Душан во Скопје. Такво право имала само Охридската архиепископија кое право и го пренела на целиот православен свет.

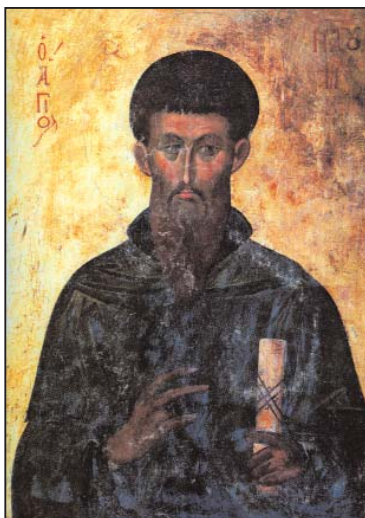
Манастирите и црквите низ цела Македонија биле центри за лекување. За тоа ни зборуваат и темите за болестите отсликани на фреските не само во Климентовите манастири.

Насекаде се слават монаси исцелители, се пронаоѓаат инструменти и рецепти за да ни раскажат како црквата се грижела за здравјето на народот. Четворица монаси застапувале ист ред со Климент и Наум.

Тоа се манастирите на Јоаким Осоговски, Гаврил Лесновски, Прохор Пчински и Иван Рилски. Ремек дела и на градбата и на уметноста и со очигледна дарба на медицината застапена во фреските.

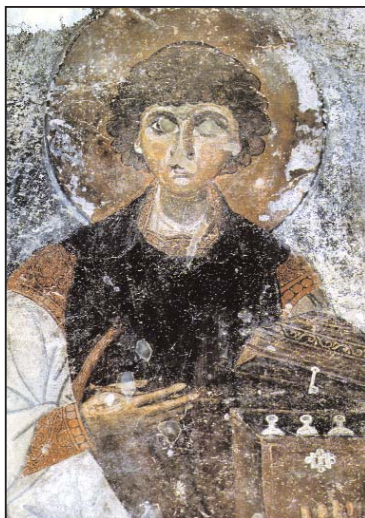
Св. Климент

Св. Наум

Св. Кузман и Дамјан

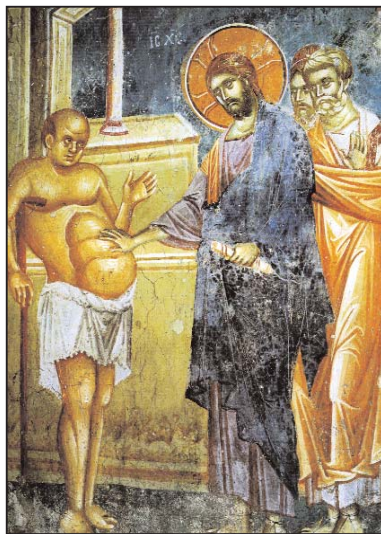
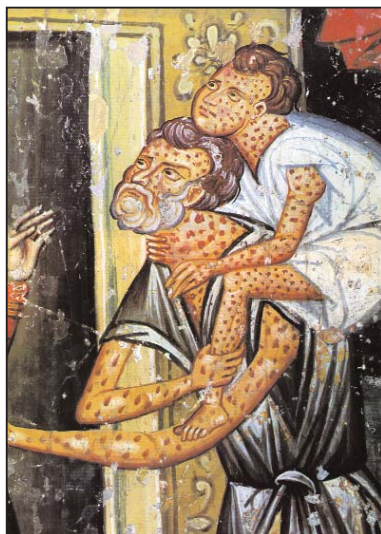
Св. Паншелејмон

Да се насликаат Кузман, Дамјан, Пантелејмон, Климент, Наум, лекари светители, со книги, инструменти и кутии за лек, претставува повеќе од порака за едно време. Тоа е запис за состојбата на медицинската наука во XI и XII век во Македонија.

Да се насликаат болници од сипаници, од парализа, слепи и неми, да се наслика карантин во лекувањето и веселба на оздравените тоа е доказ за експерти по уметност и експерти по медицина. Идејата да се овековечи болниот и лекарот е само дел од богатиот живот на еден народ.

Во Лесновскиот манастир во фреската „Чудата на Архангел Михаил и исцелување на седум болни“ како да е енциклопедиски запис.

Истото го имаме во фреската „Исцелување на водена болест“ и „Исцелување на слеп во црквата“ Св. Никита во Бањани. Во XIX век на фреската од Св. Никита слепиот држи бел стап како

Исцелување на болни, мојив од фрески низ македонските цркви.

символ на слепоста. Тој стап за слепите Европа го прифатила дури во XX век. Фреската со карантин е многу постара од воведување на карантин на заразно болните во Венеција во 1374 година. Стотици години во Македонија се знаело за вакцината од голема сипаница, за во Англија да се прифати во XVIII век. Непроценливо значење имаат сите тие податоци не само за македонската, туку и за светската медицина.

Преселбите на народите, Крстоносни војни, освојувања на територии, трговијата и мешањето на народите значи и мешање на болестите. Милиони Индијанци загинаа заразени од туберкулоза и сифилис од европските колонисти. Немаа време да станат отпорни или да најдат сопствен лек за туѓите болести.

Низ Македонија поминувале и туѓи војски и туѓи болести. Традиционалната медицина и фармација барала брзо решение во превентива, во хигиена, во лекови. Се користело си што е на земја и под земја, како лековити треви, минерали, води. Од билките се користеле листови, цветови, плодови, семки, кори, корени и си што е слатко, кисело и горчливо. Се школувале лекари, се организирано лечење, се барала заштита и во црквата и во народот. Пред си науката, образованието, информираноста. Пред триесетина години во Белград умреа неколку лица од медицинскиот персонал пред да ја препознаат вариолата, донесена од ацилак. Нови болести, мутации, инфекции не демнат насекаде. Медицината мора да биде побрза од инфекциите. Тоа го знаеле древните Македонци и така преживеале.

Македонската медицина го поминала патот од митологијата со чудесијата на Асклепио до реализација во наука кај Хипократ и Аристотел, обновена во Христијанството и развиена како народна медицина со патувачки лекари и исцелители како Кузман, Дамјан, Климент и низа други низ целата земја.

МЕДИЦИНАТА И УМЕТНОСТА

Уметноста е специфична стварност. Специфика на свеста, на умот, на човековото доживување и дополнително искажување на обликување на дело со многу личен став на човекот и времето во кое што живеел. Секое дело е поврзано со некоја стварност и затоа и најапстрактната замисла ни ја испишува човечката историја поврзана со науките и законите, со религијата, со медицината, со хороскопот со уметничкото обликување. Едноставно, си е поврзано меѓу себе преку мисловните процеси. Човекот го прави тоа поврзување како одраз на тоа што го обзема во свеста и како израз на својот став. Формите на свеста се тие ставови поврзани и потврдени во реалниот свет. Колку ќе го разбереме или ќе не одушеви некој човек со тоа што го мисли или работи, не зависи од него, од нас зависи. Каква е препораката и дали има естетска мера на убавото, на доброто, на идеалното и дали тоа секогаш можеме да го согледаме, не треба да се двоумиме, дека убавото во реалноста и убавото во мислата не вклучува нас сите луѓе да го доживуваме сето тоа. Со време си подобро сфаќаме и научуваме. Не им е дадено на сите исто. Некои се родени за нешто, некои за ништо. Синтетичкиот ум прави поврзување, согледување, толкување на двојната стварност. На пример, некои закони си постојат независно од нас дали ги знаеме или не. Некои закони и во самите нас ни се непознати. Кога Ајнштајн, Њутн, Коперник, Галилеј ги пресметувале константните димензии и сили на небеските тела малкумина можеле да ги разберат. Што да речеме за болестите и уметничките дела кои се строго индивидуални кај секој човек со големи отстап-

ки во појавноста. Многу е тешко да се најдат заеднички причини во нивно различно манифестирање. Сите тие тајни во природата и кај човекот кога се искажани, дефинирани во формули пак ни се достапни. Никој не е виновен за тоа што другите не го знаат. Сосема друга работа е кога софистички ни заведуваат да не го сфатиме уметничкото.

Темата е зошто толку е поврзана филозофијата со медицината, религијата со уметноста и уметноста со медицината. Си оди заедно и меѓусебно условено и поврзано со една заедничка македонска основа.

Хипократ вели во медицинската заклетва: „Во скромност и чистотата ќе живеам и ќе ја чувам својата уметност“. За каква чистота се зборува? Не е хигиена. На каква уметност се мисли? За медицинска уметност, или умешност, или дарба или знаење што не може секој да го стекне. Музите управуваат со духовното творештво и затоа медицината на Хипократ е уметност. Во тоа време во Македонија медицината се става во редот на уметничките дела. Не заради тежината и пожртвуваноста на професијата туку за исцелувањето проследено со канонски церемонии раководени од првосвештените свети врачии. И не знаеме што е постаро, лечењето или славењето, што е прво што истовремено. Филозофијата е претходница на било која размисла. Како обединувачка на целокупната свест ни ги покажува заедничките корени во настанувањето на сите науки, уметноста, медицината, обредите. Знаеме дека целото племе слави, игра, пее кога болниот оздравува. Не знаеме дали знаеле да се веселат и претходно. Болеста, здравјето, славењето, украсувањето, амајлиите, теракотите, бистите, мозаиците, фреските имаат заеднички корени и најчесто заедно се манифестираат на едно место, култно место и храмовите низ Македонија.

Фаланга на војни, ангели и айосџоли во секоја македонска црква и манастир

Култните места во Македонија не треба да се бараат. Со секое загледување гледаш едно од петте илјади археолошки регистрирани наоѓалишта, густо збиени насекаде околу нас. Македонски култни места се Дион, Еге, Пела, Хераклеја, Пергам, Александрија, Цариград, Охрид, Скопје... Култно место е кога во македонските градови ќе се најдат на едно место театри, школи, цркви, музеи, стадиони, болници и гробови. Принцип на македонски градби раширени по светот. Во потесен смисол на зборот култно место е храм со спој на човековата духовност. Кога Македонец ќе застане пред светите двери во било кој храм го обзема возвишеност и смиреност. Покажана е голема умност со собирањето на сите уметности на едно место. Архитектура, сцена, пеење, говор, резба, мозаик, слики, светлина. Не знаеме како и кога црквата ги собрала сите уметности во свој канон и не знаеме кога и како тие излегле од нејзините порти во самостојно егзистирање. Важно е дека целата уметност со милениуми е присутна во душата на македонскиот народ. По ѕидините на македонските храмови ја читаме и библијата и историјата во фрескоживопис.

Од олтарот се појавува владика со круна како Македонски цар. Пее молитва, држи Библија и свеќа како светец со светлина. Осветлува фаланга на апостоли и фаланга на ангели, икони - фрески со македонски ликови од народ во војни, во исцелување и веселба. Си е смирувачко. Леб и вино. Причест. Духовно чистилиште. Врска со народот и науката, медицината, уметноста и божествата. Се преточила Големата мајка во Богородица, генералите и борците во ангели, народот во 40 маченици, исто онака како што било низ историјата на Македонците. Во храмовите сето тоа е прикриено со религиозен превез за да преживееовековечен во фреска. Како наши-

те фрески и икони од пред илјада години, со таква трајна свежина и убавина, нема никаде по светот. Ме обземаат ликовите на Архангел Михаил, Гаврил, Св. Ѓорѓија, Св. Димитрија... сите убави, здрави, храбри предвесници и заштитници на коњи, со штит и копје, како нивните претходници Диоскурите. Ја убиваат ламјата за да живее симболот на змијата на стапот на Асклепие прв меѓу боговите исцелители.

До нив се исправиле Кузман, Дамјан, Пантелејмон, Климент, Наум со лекови и инструменти во раце како царските и патувачките лекари низ Македонија. Медицината во чекор со уметноста си нашла место во манастирските икони, фрески, резби, овековечувајќи ја анатомијата и убавината на Македонскиот човек. Темите со градби, војни, лечење, не можат да се издвојуваат. Тие одат заедно како близнаци во паралела или тајфи што ги создавале корените на Македонската цивилизација.

Филозофиѝе, лекариѝе, царевиѝе, асѝролозиѝе, христѝјаниѝе, уметѝнициѝе заедно ѝвореле во школиѝе за лекари, зоѝграфи, вајари, коѝаничари надоѝолнувајќи се взаемно, вѝградувајќи дебели и длабоки ѝмели на Македонска неуниѝива цивилизација.

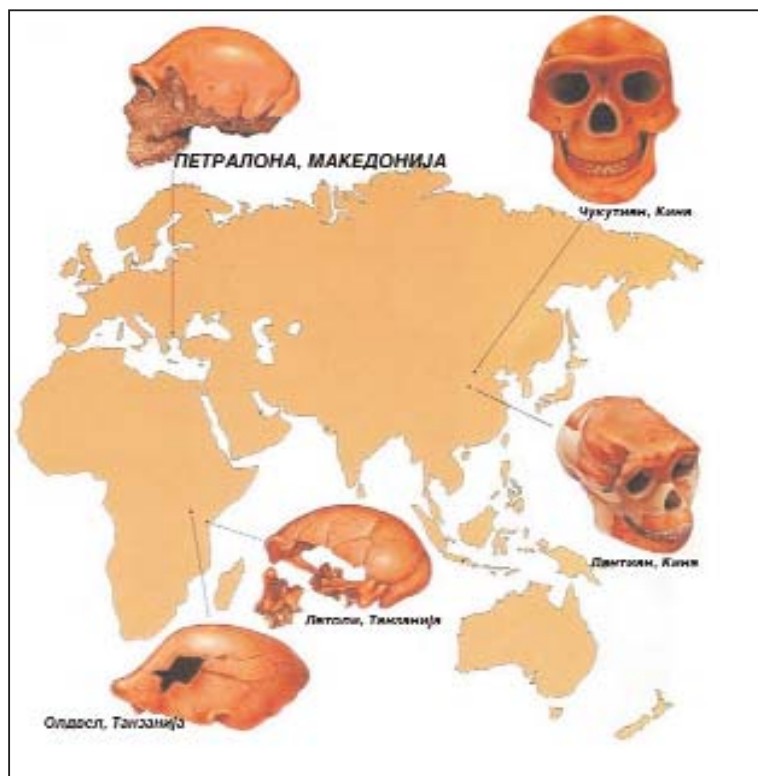
Во Тројанските војни, во Филиповото царство, во Александровата империја, во Клеопатрината слава и богатство, во Александриската наука, на Христијанското месијанство, Константиновото покрстување, Јустинијановите тврдини и закони, Самоиловото обновено македонско царство, Марковите јунаштва, во си ова има нешто цврсто ткаено, заедничко

континуирано постоење на Македонија со длабоки карактеристики својствени само на Македонскиот народ. Исто така има една општа линија на сите непријатели што сакаат да ни уништат.

Извршен е колеж на децата на Филип и вршена е голема потрага по децата на Клеопатра за тие да се убијат. На сличен начин тоа се прави и во Витлеем, во Христовото време, да се убијат сите деца за да не остане ниеден од посветените, одбраните. Така се ослепени Македонските војници во време на царот Самоил, испоклани во турско и масовни гробници во сите соседни земји на Македонците каде што се воделе туѓи војни. Се протераа децата од македонски огништа од Беломорието. Целиот овој прогон на Македонците се прави со цел да се уништи генот на овој свет и библиски народ. Името, сонцето, здравјето, умот и светоста вечно ни штитат. Нострадамус во пророштвата го потврди тоа. Судбината и среќата вечно нека ни се наклонети да го сочуваме тоа што сме: Македонци.

ПРАПОЧЕТОК–АРХЕ

Со формирањето на сончевиот систем со девет планети и по некој сателит, земјата не престанала да се оформува и да се развива во бескрајните космички простори меѓу другите небески тела: ѕвезди, метеори, комети во млечниот пат и други галаксии. Земјата, водата, воздухот се ускладуваат во физичка смисла на природните закони. Само оганот останал како внатрешна сила во центарот на земјата. Вулканите од време на време го отвораат огненото грло, за да ни исфрлат по некоја тајна од средиштето на земјата. Човекот полесно допира со сателитите и до најоддалечените планети, отколку до структурата во центарот на земјата. Таму допре само фантазијата на Жил Верн. Најголемото откритие не е преокупацијата на сите древни филозофи со четирите елементи: земјата, водата, воздухот и оганот и ако тоа е највисоко за објаснување на структурата на сипостоечко. Предимство на материјата или духот, поточно нивното единство во сие живо е исто толку важно. Сепак, најважно од сие е самиот човек. Ги имаме најстарите черепи од човек, од три различни места, од три континенти. Черепот од Петралона, од Македонија, од Европа претставник на белата раса. Го имаме черепот на Монголот од Кина, од Азија и черепот на Негроидот од Африка. Македонецот, белиот човек, ја унапредил белата раса која се распростира по сите континенти. Потеклото на Македонците од Средоземјето како да имало најпогодни услови за создавање, на својата прва и најстара цивилизација. Дали луѓето и расите се создадени уште кога земјината топка била една целина? Ако е така толкави разлики меѓу нив не можат да се објаснат.

Од архе до најновиот македонски ген

Пред разделувањето на континентите, пред потопот или пред Атлантида, земјината топка висела во вселената како еден меур обвиткан со атмосферата и со живот идентичен насекаде но во примитивна форма. Развивокот на видовите и нивната специфика ни го претставува денешниот растителен и животински свет во постојано усовршување.

Металите, карпите, атмосферата и видливата вселена задржале константност на постоење во рамнотежа со космичките сили. Милиони години како ништо да не се променило на земјата. И најмало придвижување, ете ни катастрофа, земјотреси, вулкани, урагани и многу жртви на природата и животот. Нескротливи џинови не дрмаат, а човечкиот род ги дели опасностите и оди напред кон осознавање. Човекот како составен дел на природата се поставува над неа и ја менува. Гради градови, канали, езера, пошумува, лови и уништува. Го менува ликот на земјината топка и ги прилагодува условите за подобро живеење. Создава синтетика, мотори, сателити, атомска енергија, контрола на небото, оружје, клонирање и си тоа со умот и свеста. Успех на белата раса. Очовечување од хоменоида до луѓе. Македонците од најстари времиња знаеле си што е познато во науката и филозофијата денес. Многу помлади народи се притаиле зад Македоцните и чекале да ја претстават македонската култура како своја. Многу народи, за многу археолошки наоди, си земаат ексклузивно право (лиценца) да го преставуваат македонското културно древно наследство како свое. Ни чека обемна работа, континуирано, низ милениумите да го покажеме своето, македонското постоење во центарот на прапочетокот.

Ни претстои поврзување на македонската историја со прапочетокот на светот. Прапочеток изразен во неолитот низ Македонија. Пред нас се ширум отворени порти на голем концентрат неолитски наоди што треба да го поврземе со првото творештво, на првите луѓе низ Македонија, блиски до природата, со свртен поглед кон небото за читање на календарот на земјоделието, за читање на хороскопот како судбина на луѓето и за боготворењето на теракотите од земја обликувани.

Македонија во неолитот

Неолитот низ Македонија, жив пример, раскажува за неолитската куќа, изложена во музејот во Прилеп, со сите предмети употребувани пред 6-7 милениуми. Наодите во Говрлево, тумбите низ Пелагонија, темелите на откопуваните антички градови изобилуваат со стари предмети. Тоа се: обликување на кременот, грнчарија, печати со писмо, Големата Мајка, Адамот, градбите, проучувани од Васил Иљов, Вангел Божиновски, Милош Билбија, Мери Аницин, Радивоје Пешиќ. Археолошката карта на Македонија, со неколку илјади локации, ни кажува како нашите претци од дамина живееле и мислеле низ долгото чекорење и создавање на тоа што и денеска го имаме. Имаме што да кажеме и што да покажеме.

Радивоје Пешиќ, во истражувањата за Винча, се изјасни и за Говрлево со наоди постари од 6.000 години. Тоа се Големата Мајка, керамика, писмо, два печата со писмо постаро од Сумерското, Винчанското, Етрурското. Во Македонија е клучот на светската култура. Тоа ја помести географијата на светот движејќи ја кон исток. Порано не се размислуваше за значење на македонскиот Неолит, немаше мерила, споредби, сите ги имаме како култура од Винча, преку Говрлево до Халкидик и Крит. Тој центар Александар го поместуваше кон Вавилон и Александрија за да се добие исто таков центар од Македонија до Гибралтар и од Македонија до Индија.

Принципот на градење на македонската неолитска куќа е пример на Македонската империја како една држава, со еден цар, еден Бог, една религија за цел свет. Тоа е обединувачката идеја која ја спроведуваат Македонците. Големата мајка го претставува матријархатот. Претставува куќа. Божество.

Жена. Родилка. Свет во мало духовно енергетско творештво, свртено на исток кон сонцето за да ги следи и користи позитивните космички сили. Покрив со сонце. Големата Мајка ја чува куќата крај огништето. Рацете и се широко потпрени на колковите. Четворна жена. Ја контролира статиката на куќата и организмот. Здравје. Среќа. Сигурност. Гледа и слуша. Ништо не зборува, нема уста. Дотерана, натаврена, накитена, фризирана како секоја жена Македонка, ни раскажува за духовното живеење. Големата Мајка од Говрлево симболизира плодност. Таа е трудна. Пролетна. Задоволниот израз на лицето ни потсетува на раѓањето. Секое раѓање е божествено. Крикот не е плач. Тоа е молитва, живот и радост.

Во грнчаријата, орудијата, оружјето, цртежите неолитот од Македонија ни го претставува чудесниот свет на народот обдарен за творештво и преживување, го слави сонцето за да одреди координати на поволни места за живеење и градење. Тој народ ги познава законите на светот како единство на боговите, царевите, хероите, обичаите, народот. Врската со небото и земјата обезбедува храна, здравје, мир.

Епот за Гилгамеш, пишуван на глинените плочки, бара бесмртност за човекот. Неолитот во Македонија покажал бесмртност со симнување на боговите меѓу луѓето. Хомер про-

*Прва македонска божица.
Големата мајка.*

должил да ја опишува врската на царевите и хероите со судбината на боговите и народите. На Ахил и Одисеј им помагаат Зевс, Аполон, Атина, Херакле, музите, легендите. Тој премин од луѓе во херои, во божества и богови од македонскиот Олимп е општо познат по светот како расчистување на патот на Македонското царство. Затоа и Големата Мајка од Македонија претставува синоним за Кибела, Артемида (читај наопаку Деметра) Тиха, Хера, Афродита и многу други богинки.

Тие отекогаш ја штителе Македонија со сето богатство и убавина. Македонија со контраст на полиња, долини, реки, езера и ридови, планини, шуми обрабена со мориња ни дава тип на домородно население сврзано со земјоделие, плодородно, металоковање, клепане на орудија за работа и одбрана. Добрата исхрана на Македонците им овозможиле совладување на големи климатски разлики, економска основа за држава и услови за спокојно научно и уметничко творештво. Вознемирувањата ги прават доселеници, град државички, лесно подвижни „динамични“ демократи, кои што наместо да произведуваат, се занимавале со разбојништва и доселување на туѓи земји за тргување со тоа што е ограбено, присвоено. Античката историја е преполна со судири на два типа народи: староседелци производители и доселеници разграбувачи.

Славењето на плодородието, житото, виното, разни прослави на богови и царот како духовен водач на народот, создаваат традиција за славање празници и мистерии во Македонија како во Лемно, Дион, Самотраки, Теба, Делфи, Хераклеа. Начинот на живеење на Македонците ја создава царската династија, државата, митологијата, народните обичаи и верувањата. Освојувачките народи ги освојувале и ги присвојувале и духовните вредности од Македонија. Затоа до денес

им е ист фолклорот, јазикот и верувањата. Тоа не е асимилација. Тоа сурогатот се оддалечува од своето потекло.

Вистинското, изворното се наоѓа во длабоките корени на староседелскиот народ во Македонија. Тоа јасно ни го потврдува касмогонијата и антропологијата. Јасно е како ритуалите, мистериите, митологијата навлегле во сферата на луѓето во Македонија околу Беломорието и од таму во целиот европски свет. По хоризонтите на разни изохипси се рашириле олимписките богови и си ја извршиле својата работа за потребите на Македонците. Македонците пак во својата митологија, како во своите единствени мозаици, камен по камен додаваат градејќи ги своите прекрасни ликови и мотиви. Да се разбере македонската митологија значи да се откријат сите тајни пораки оставени со милениуми. Славењето на боговите со игри и песни ни дава одговор на непознатото во врска со животот, здравјето и смртта. Затоа секој бог има посебна улога. Народ како македонскиот ја видел поврзаноста на храната како божествен дар, како одраз и израз на целокупното живеење. Така, како што живеел така градел, се борел, верувал и се одржувал во склад со своите способности. Многу интересно поврзување постои на боговите и лечењето. Македонскиот човек изложен на опасно живеење, војување, ловење имал потреба од заздравување и лечење. Кога градел куќа ја имал Големата Мајка како заштитничка. Кога градел градови тука била Тиха со рогот на изобилие. Кога ловел го придружувала Артемида. Кога се веселел тоа го правел со Дионис. Кога пеел и свирел го придружувал Орфеј. Кога играл на оро се фаќал со Музите. Кога се борел му помагал Херакло со херојствата. Кога се лечел, Асклепио помагал со цела лекарска фамилија. Зевс, Аполон, Илион (Сонце) Арес и уште многу богови за се-

која прилика имале Македонците. Па, како да не биде свет народ кога тргнал во придружба на сите богови да го просветува светот. Македонскиот свет народ, од Библијата.

Од него сите учеле и ги преземале неговите богови. Паралелни светови, паралелни богови и многу слични со македонските светски настани.

Боговите, медицината и македонскиот народ.

Во македонската историја и митологија често наидуваме на вклучување на цели фамилии и роднини во одредени професии. Тоа се близнаци, браќа, тајфи и кај боговите и кај луѓето. Заедничко им е писмото, лечењето, сончевата енергија, духовноста, творештвото.

Фамилии и тајфи од Македонија

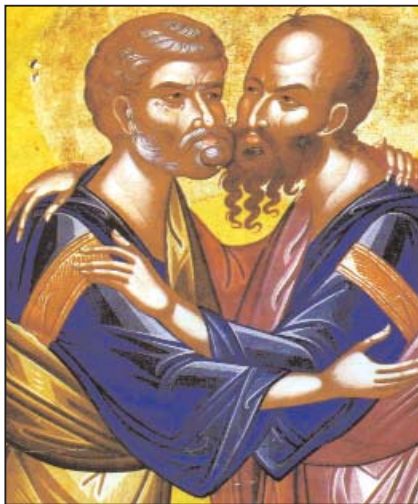
Први такви божествени близнаци се Аполон и Артемида. Блиски со природата, сонцето и луѓето, тие помагале, лечеле, подучувале. Со иста намена се и близнаците Диоскури, Плејади Кастор и Полидевик. Близнаци се и нивните сестри Елена и Клитемнестра. Има уште многу браќа, роднини, лекари, учители со заедничка тимска работа и кај боговите и кај народот. Такви се Петре и Павле, Дамјан и Кузман, Кирил и Методие, Климент и Наум, браќата Миладиновци и цели фамилии во тајфи што подучувале и лечеле. Фамилии на Асклепио, Хипократ, Аристотел, филозофските школи, апостолите, резбарите, иконописците, сите славни луѓе од Македонија, познати во светот, од праисторијата до денеска. Сите тие во еден долг континуитет придонесувале и за Македонците и за сите луѓе во светот. Сите споменати лица ги паметиме со писмо во рака и благост на лицата заради помош во заздравување.

ување и лекување, про-
роштво и исцелување. И
не е тоа само медицинска
просветна тајфа. Имало и
има градителска тајфа, на
резбари, скулптура, препи-
шувачка тајфа на еванге-
лија и тајфи на сите зана-
ети на македонските луѓе.
Тие своите знаења ги пре-
несувале од колено на ко-
лено на своите поколе-
нија, заедно со тајноста и
генетската надареност да
се создаваат трајни вред-
ности.

Накратко и поеди-
нечно ако ги претставиме
спомнатите имиња ќе ја
потврдиме нивната важ-
ност. Така Артемида со
лакот и стрелата, еленот
до неа, ги изразува потре-
бите за лов и раѓање, пло-
дородие и талкање низ
шумите. Македонците во
сите светилишта поди-
гале статуи и нејзе и на
брат близнак Аполон,
родени од Лета и Зевс.

Св. Кирил и Методиј

Св. Петар и Павле

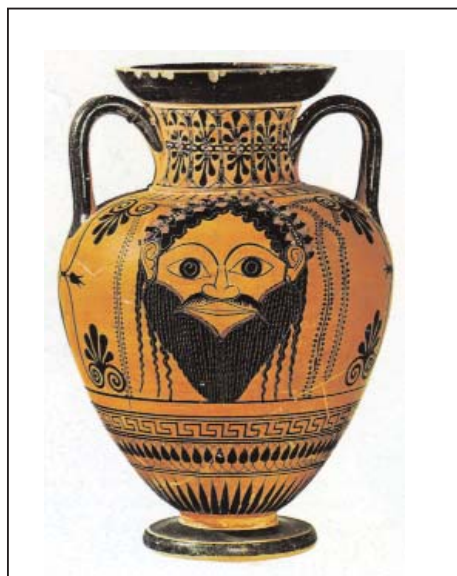
Ги поврзуваат боговите и народот за да им помагаат и подучуваат. Родени на островот Дел осветиле си околу себе. Аполон имал стрели со кои сеел болести и смрт за непријателите а лекувал, советунал и претскажувал судбини и настани за народот, хероите и царевите. Свирел на гитара направена од желка и рогови на јарец. Сите свои квалитети ги пренел на бројното потомство родени со музи и обични жени од народот. Тоа се Орфеј, Асклепио, Лин, Аристеј. Сите ја наследиле убавината, украсувањето, музиката, лечењето, светилиштата, каде што се пееле оди на свечените прослави. Аполон го чувал добриот творечки дух на народот насекаде низ Македонија и приврзаноста кон болните и животните. Посветени му биле шумите, небото и морињата. Негови симболи биле ловорот, орелот, лебедот, чавката, делфинот покрај лирата и стрелата, исто како и кај луѓето. Меѓу сите тие божества постои и фамилијарна поврзаност, исто како и кај луѓето. Затоа, треба да се запрашаме кој на кого влијаел; Боговите на Македонците или обратно. Во сите земни проблеми вмешани се богови и божества. Најинтересно е тоа што и боговите покажувале човечки карактери. На навреда реагираат со одмазда. Кога Ниоба се пофалила дека родила 12 деца, а Лета само две, тогаш Аполон и Артемида ги погодиле со смртоносни стрели сите 12 Ниобини синови и ќерки. Не ни е дадено да им судиме на боговите туку да ги прифатиме нивните активности за среќа и здравје во обожаване на луѓето.

Тоа можеме да го следиме и кај богови уште поблиски до луѓето. Така Орфеј ги научил луѓето да свират на лира и кавал до танц на бахатските прослави. Музите играле под екстаза на звуците на лирата по полињата во Пиерија, под Олимп, во Македонија, родното место и на музите и боговите. Така се

формирал македонски-от талент за песни и игра. На Орфеј му било дадено пророштво, како и на Аполон и Питија, преку кое се врши душевно смирување, лечење, како шаматизам. Сите богови го крепеле духот на Македонците. Таков е и Дионис, бог на прославите, театрите, виното и лозата, како лоза на богови, лоза на цареви, лоза на народи. Синот на Семела и Зевс ги собрал околу себе музите, менадите, Силен, хорот, маскираните играчи и народот во долга поворка низ целата земја да ја разбудат природата на пролет и да го соберат родот на есен. Безброј статуи, мозаици, фрески, садови за вино со гроздови и винови лисја ги украсувале македонските градби. Пиеле и

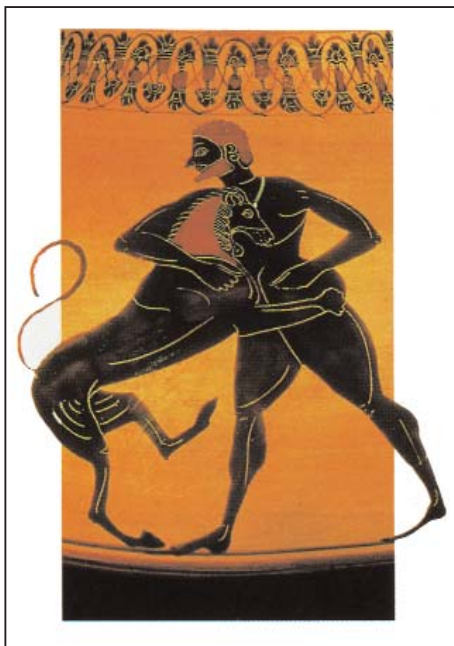
Орфеј

Дионис

царевите и народот и Дионосиските поворки во ритуалното производство на виното. Виното што Македонците го прошириле во светот како причест. Празници за богови, светци и Македонци со библиски имиња има во сите денови, во сите години, на сите места низ Македонија и вечноста.

Херакле, предок на Македонците - Хераклиди бил поврзан со родот, лозата на Македонската династија одликувана со херојствата на бестрашниот бог, цар, херој. Уште од дете почнал да ги извршува 12 херојски дела. Наметнат со кожата на Немејскиот лав, каква што е и фризура на Александар со лавја грива на монетите од Македонија се ширеле по светот македонската легенда за наследената божанска бестрашност. Херакле ја покажувал и својата сила и својот ум како единствено оружје. Лакот и стрелата, стапот тирс и одраната кожа на лавот му се неразделни помагала кога го спасил Прометеј, ја убил хидрата, ги задавил двете змии, ги свртил реките да ги исчисти шталите и уште многу настани со неговите постојани патувања и правење добри херојски дела. Полубог, херој со ненадмината сила жи-

Херакло

вотот го поминал меѓу луѓето, меѓу Македонците, за да се пресели на небото меѓу боговите.

Натчовечките дела хероите од втората генерација, (со бракови од земни луѓе), се боготворат. Тоа не е случај само со Херакло, Дионис, Аполон туку и со Ахил, Одисеј, Александар и многу луѓе како и Исус Христос. Ангелите и Мачениците си нашле место меѓу боговите и народот, како такви ги славиме.

Браќата близнаци свезди Плејади Кастор и Полидеви низ Македонија биле многу славени. Нивниот култ како коњаници често се сретнува и во светилишта и надгробни стели. Тоа се браќата на Елена која од сидините на Троја не може-ла да ги согледа во војските. Тие веќе го предводеле небескиот одред на божества, херои и цареви подеднакво славни и заслужни за своите дела извршени меѓу луѓето. Плејадите, заедно со синови на богови како Орфеј, Херакло, Пелеј, Теламон, пророкот Мопс, сите храбри луѓе, богови и царски другари на Јасон, како Аргонаути, ги обиколиле морињата по потрага на златното рудо до Колхида. Уште тогаш се правеле проби за запознавање на подалечните земји околу Беломорието со сродни народи. Таа, легенда лесно му успеала на Александар. Лаѓата, изградена од светото дрво даб од Додона, ги издржала сите препреки од природата и од луѓето, како замки, кога злото демне и од земјата и од водата, од воздухот и од огнот. Мудрите луѓе кога се заедно со боговите ги совладуваат сите пречки во патувањата.

Браќата Диоскури посебно се истакнале на бродот Арг со совети од сите занаети. Тие не само што им помагале на луѓето, имале исцелителна моќ и мудрост, да им ја враќаат на луѓето убавината и младоста. Затоа учествуваат во сите борби и свечености, за да бидат поблиски до луѓето. Интересно е што

Диоскури има и во Индиската митологија. Тоа се Ашвини, пријатели со Сурја (сонце) и Агни (оган) божество на огнот. Заедно се возат по небото. Нашиот Зевс сам ги фрла молњите. Многу божества од индиската митологија се совпаѓаат со македонското толкување за создавањето на земјата до славењето на боговите. Македонија клони кон реалноста, науките, филозофијата, уметноста и медицината брзо покажале практичност и брзо се ослободиле од митолошките примеси. Во спомен на преодниот период си уште се задржале некои имиња и толкувања. Тоа е божественоста на македонскиот народ, ги чува во сеќавање легендите за боговите и царевите.

Асклепио, синот на Аполон и Коронида, познат како лекар и бог на медицината, познат е по тоа што низ легендарното потекло ги создал сите принципи во лекувањето. Негов тим или тајфа е целата негова фамилија, двата сина Подајлерон и Махаон познати се како лекари од Илијада и Одисеја. Тие го лечеле и Херакло пред Троја, ќерката Хигија секогаш го придружувала Асклепио со змија во рацете. Убава, здрава, со подигната рака на смирување и готова да даде лек. Панакеја позната по тоа што лечи си, исто така е придружник на таткото. Акесо е лек, а Лако го изразува самото лечење. Легендата зборува дека Коронида била неверна и со неродениот син на Аполон се подготвувала да се омажи за друг. Кога чавката му го кажала тоа на Аполон била претворена во црна и како таква го придружува Аполона. Аполон го грабнал својот син Асклепио и го одвел кај Кентаурот Хиерон кој го воспитувал како и Дионис и Ахил и Јасон и многу други луѓе и полубогови. Хиерон го научил да лечи со тревки. Асклепио и од своите претци носел медицински гени. Светел со аура по силна од татко му Аполон. Кога се расчуло за неговите спо-

Семејството на Асклепио

способности, дека лечи од болест и рани, доаѓале луѓе од секаде. Набрзо почнал и мртвите да ги оживува. Зевс се исплашил и луѓето да не станат безсмртни, го усмртил Асклепио со молња. Гилгамеш ги молел боговите за бесмртност, без успех. Меѓу ѕвездите и хороскопот од Македонија има сместено бесмртни и по име и по знаци. Асклепио е сместен во соѕвездие-то змија, во знак на змијата обвиткана околу стапот. Во сите светилишта ги чувал питомите змии, како куќни змии, што го помагаат лечењето. Во IV пр. Хр. во сите македонски градови откопани се асклепијади (болници) статуи и стели со Асклепио и неговите деца посветени на медицината. Од Епи-

даур до Дион, Стоби, Стибера, Хераклеја, Лихнида, Филипи, Св. Врач (Сандански) Пергам до Александрија, до кај што живееле Македонците, насекаде постоеле светилишта богато украсени со статуи на богот на медицината. Во тие светилишта, што ги подигале македонските цареви, со илјадници години се собираат луѓе, преспиваат, сонуваат и ги бележат претскажувањата барајќи лек, здравје и среќа.

Кога Филип II во 344/3 година се спушти преку Термопилите и Коринт во Пелопонез го изгради Епидаур како стратешко место од каде што македонската флота побрзо ќе стигне до Персија, отколку по копно од северната страна, како што направи Александар.

Филиповите градби во Епидаур го носат печатот на сета моќ на македонски градби со раскош и функција.

Театарот, палатите, стадионот, патиштата, болницата, сето тоа, Атина го чува како македонски култ. Медицинскиот комплекс како музеј денес во Епидаур раскажува за си она што им било познато на древните народи од медицинските постигања. Рецепти, инструменти, садови за лекови, мевлеми и напивки, сето тоа и тогаш а и сега е исто. Ножици, пинцети, игли, скалпери заедно со хигиената одржувана според Асклепиевите принципи присутни се насекаде.

Змијата што ги чувала светите извори за ритуално прочистување не потекнува само од Асклепие. Ја гледаме во рацете на сите богови и во косите на менадите. Моќен симбол е изразен преку накитот и сите предмети од Требенишките царски гробови. Лекот како и змијата и лечи и убива. Змијата со застрашувачка енергија. Змијата се редела со Зевс, со Кадмо, со Аполон, со Херакло, конечно да го заземе трајното место на симбол во фармацијата. Сите аптеки во светот го користат

символот на змијата обвиткана на стапот на Асклепие. Тој медицински фармацевтски симбол има свое потекло, своја долга историја во настанување од митологија до единствена-та држава на Македонците. Асклепие ја пренесе дарбата од богови на луѓето, на Македонците, каде што владееле боговите, божествата и царевите и заедно со луѓето ги правеле лековите и ги лечеле болните, ранетите, несреќните. Во Епидариум е сочуван рецептот од македонскиот IV век.

„Еден човек онемел. Со денови лежел во Асклепијадата. Лекарите го успале со опиум. Кога се разбудил му покажале една коска од слива и му објасниле дека тоа била причина за губење на говорот. Сугестијата помогнала и човекот ослободен од психолошкиот грч продолжил да зборува како ништо да не било“. Рамнотежа на духот, на природата и исхраната го одржувале македонскиот народ, светиот библиски народ.

Од Македонија во Рим се преселиле многу богови под друго име. Асклепио го славеле како Есхулап. На островот во Тибар била изградена Асклепијада на чие место до ден денес има болница и се разбира се шири знакот змијата на стапот на Асклепио. Тоа е истиот оној остров на Тибар со палатата изградена за Клеопатра кога го посетила Рим за да го покаже синот Хераклид. Цезар не ги разбираше македонските работи. Римјаните го прифатија македонското пророштво и светата змија на Асклепио, по совет на Сибилските книги, за да го спасат Рим од колера во 293 г. пр. Хр. Хигиената беше спас, затоа македонските градови не страдаа од колера. Изгледа медицинската митологија и медицинската наука во Македонија, како да се меѓусебно испреплетени и обусловени. Во суштина, тие се две шини на иста пруга, ни многу далеку ни многу блиску - точно се знае што е на медицината, што на бо-

говите. Со милениуми тие чекорат заедно. Три клучни моменти од животот на секој човек не можат ни без медицината ни без црквата. Тоа е кога се раѓа човек, кога прави свадба и кога умира. Тогаш е потребно крштевање, па веселба и на крај утеха. Тој пат е неминовен и во зависност од судбината, различно се доживува. Некои митолошки аспекти водат до теологија и вера, а понекогаш до религиски ритуали, како теорија и практика, што зависи од луѓето. Мисловниот развоен процес води до паганство, преку митологија до религија. Тој процес е непроменет до денеска и се практикува во сите стадиуми, кај сите народи. Тоа се движи во паралела со знаење до каде се простира сферата на влијание и надополнување и до каде води човековото суеверие. Изборот е слободен и непречен.

Аполон, Артемида, Диоскурите, Херакло, Дионис, Асклепио директно задираат во медицинската проблематика. И без нив и далеку пред нив и пред Големата Мајка, зачувувачки се откриција за постигнувањата на медицината низ Македонија.

Христијанството во своите канони ги презела ритуалите од македонските свечености. Посветеноста како покрстување. Крштевањето како очистување во светите реки со имиња на богови како Еригон–Позвездување, Аксион–Оснажување. Тетида го искапала Ахил за да добие бесмртност, заборавјаќи на Ахиловата петица, како медицински термин останал во науката. Постот што завршува со причест, нафора и вино, со благослов за добро здравје. Богочовекот Асклепио ги оживуваше мртвите како воскреснувањето на Христос. Бесполното забременување преку сончевиот зрак што го правеше Зевс и се случи и на Марија. Тоа денеска нашироко се практикува како бесполно забременување. Слепите озарени од светлина се исце-

луваат. Ласерот денес успешно го враќа видот. Се родило дете со божји знак. Жиг или тетоважа. Блеснала Богородица Трорачица–трансплантација. Во божјата работа при создавање на светот и човекот има клонирање и моделирање на трите расичисти народи. Господ, ангелите, божествата и македонскиот народ се бели, светли моќни.

Персеј. Ойсекување жлава на медузаа која шио пошторно се регенерира.

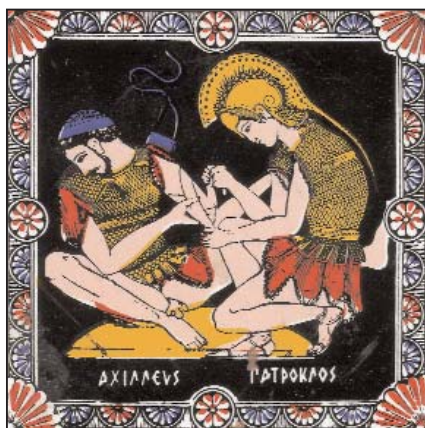
Покрај светиот македонски народ се транспортираат и други народи. Медицината денеска може тоа да го докаже. Ако не друго за да се објасни долгиот процес на способни луѓе со потекло од Македонија. Чудата на Христос, работата на апостолите, православноото свештенство, светците, испосниците во црквите и манастирите, 2000 години се во служба и заштита на народот. Медицинската традиција од Асклепијадите во дрвнина се негувала по манастирите. Кузман и Дамјан, Пантелејмон, лекари исцелители, насекаде низ Македонија ги гледаме на фреските со кутии за лекови и медицински инструменти во рацете исти такви какви што ги гледаме на скулптурите на Асклепиевата лекарска фамилија. Истите инструменти уште служат по медицинските установи. Боговите, храмовите, причеста, лекувањето, сме го пренеле насекаде по светот и тоа во иста форма како што се практикувало во одредени периоди

низ Македонија. Пред некоја година се возобнови еден од храмовите во Охрид на Плаошник или Плошник, на полски тоа значи плоштад. На плоштадот со столбови од времето на IV век пр. Хр. со базилики, ротонда, театар. Климентовите 3.000 ученици си нашле Лицеум и Асклепијада. Храмови, школи, болница и гробишта. Во времето на Св. Климент и Наум кога масовно се просветува Европа со писмо Кирилско во центарот на Охрид се ископани гробови на Македонци. Луѓе според костурите, високи повеќе од два метра им припаѓале на Македонците што ширеле култура преку Охридскиот универзитет, што ја применувале медицината на највисоко ниво и ја сочувале македонската традиција на погребување. Откопан е непресушен извор и за медицинско и за генетско истражување. Откопано е македонското погребување со златни маски и златен накит среде царскиот македонски град украсен со разни уметнички предмети, градби и мозаики. Се откопува Лихнида и како во сите досега откопани древни градови низ Македонија, кој знае по кој пат, се сретнуваме со разновидни медицински помагала, и инструменти, садови како доказ за македонската древна медицина.

Тоа за медицинските отстапки низ библиските текстови добро им е познато на сите. Пророштвата, клетвите, казните се подзаскриваат во религиозното пишување препокриено со етички норми. Хомер, во описите за Тројанската војна на показ ги изнесува сите начини на медицинско интервенирање за спас на болните и ранетите. Колерата се спречува со горење на мртвите и корабите. Раните се премачкуваат со мевлеми од тревки да не „заживеат“. Пред тоа Махаон ги извидува раните, ги преврзува откако ја вади стрелата или копјето, го запира крварењето. И не само лекарите туку и боговите и ца-

ревите се извежбани за брзо помагање во војните. Има цртеж на кој Ахил го преврзува Патрокло со вкрстување на завојот на лактот. Исто онака како што се преврзува и денес. Пред повеќе од три илјади години во Илијада дадени се описи за местeње на зглобови, ублажување на болките, лечење на скршеници и многу посложени хируршки зафати. Одејќи во војна Филоктет на островот Лемно го каснала змија и десет години не зараснала раната и болката. Лично Махаон и Подалејрон го излекувале со серум за да војува во Троја. Да се совлада стравот и стресот од ужасот на војувањето и тоа е грижа и подготвеност на лекарите. И борците биле добро обучени да ги погодат осетливите места на телото. Врвен опис на ракувањето е кога копјето го пробива панцирот и длабоко се зарива во плуката. Шикти пена измешана со крв и го сокрива врвот на копјето што мора брзо и прецизно со еден потег да се извади и ранетиот да преживее. Такво ранување преживеал и Александар, предводејќи ја војската на чие чело прв влегувал со судир, како што војувале сите македонски цареви носејќи ги лузните по битките и победите.

Македонскиот народ кој што минал низ толку војни, не само низ описите на Хомер, туку низ сите војни освојувања и преселби, собирал медицинско искуство и го ширел медицинското знаење и лечење меѓу другите народи.

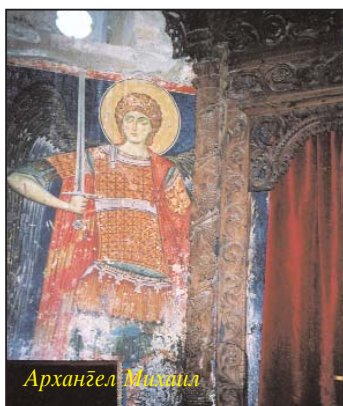
Ахил го преврзува Патрокло

Во преминот од митологијата до христијанството, цели фамилии на богови се устоличени во небесно царство, слично на човечкото, каде што боговите ја имаат улогата и функцијата да управуваат во одредени области на ист начин како што тоа го прават и луѓето на земјата. Нашиот интерес овој пат се сведе на истакнати личности меѓу боговите, светците и луѓето, што се занимаваат со писмото и образованието, како и со медицинското исцелување. Асклепио со змијата како фармацевтски знак, Кузман и Дамјан со медицинските инструменти по фреските во секоја црква низ Македонија. Или Кирил и Методиј, Климент и Наум со писмото в раце. Станува збор за континуирано ширење на науката, медицината и уметноста низ специфична форма што му одговара на македонскиот народ, со доза на потсвесно делување и сугестија да се сфатат чудесијата како остварлива реалност. Реинкарнацијата, клонирањето, трансплантацијата, регенерирањето, трансфузијата, наговестувани со илјадници години, дури сега се остваруваат. Од реброто е создаден човек. Од кожата на Брама создаден е Бригу-клон. Главата на Горгона се регенерира. Борците ја пијат крвта на жртвите. Го јадат срцето на војникот за сила. Лекарот врши реанимација како боговите што оживуваат луѓе. Народот лекарите ги става на повисок ред на почитување. Од нивните прсти треба да се спаси животот кога виси на тенок конец.

Семејствата на боговите, на божествата, на музите, царевите и луѓето во ист свет се сретнуваат под иста космичка рамнотежа на силите опстануваат. Не е дозволена грешка на незнаење. Треба си поблиску до вистината на постоењето да сме, си подобро законите да ги знаеме, знаење да поседуваме, да учиме и учењето како светлина да го прошируваме.

Никој не сноси вина за незнаењето за улогата на Македонија во светскиот систем на образование. Тие што прават збрка не вреди да се разубедуваат. Нивните скромни мисловни способности лишени се од логиката. Наше е да го следиме и да го браниме своето и кога го сметаат за нивно.

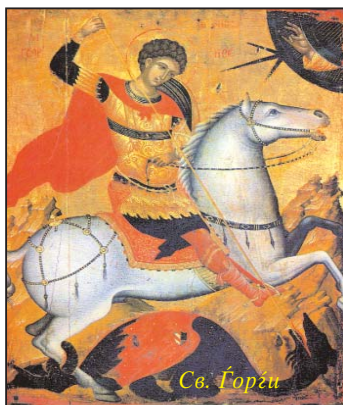
Македонските ангели тежнеат кон бесмртност и здружени со медицината се грижат за здравјето и душата на луѓето. Исцелители, благовесници, заштитници и патрони на имиња, слави, цркви и градови.

Архангел Михаил

Архангел Гаврил

Св. Ѓорѓи

Св. Димитрије

ОД ИСТОРИЈАТА НА МАКЕДОНСКАТА ДРЕВНА МЕДИЦИНА

- Големата Мајка од Македонија 6500 г. пр. Хр.
- Аполон прв исцелител од митолошкиот период.
- Музите - дарба за уметност
- Диоскурите, Орфеј, Херакло божества со лекарска дарба.
- Асклепио лекарска фамилија со симбол на фармација.
- Михаон и Полидејрон лекари во Илијада од 1230 г. пр. Хр.
- Ахил и Одисеј херои и кралеви со медицински знаења.
- Темен период триста години по Тројанската војна
- Асклепијади со царски лекари во македонските престолнини.
- Медицински подем за време на Архелај во V век.
- Аристотеловата фамилија Никомак дворски лекари на македонските цареви во V и IV в. пр. Хр.
- Хипократ со фамилијата во Македонија 490-370 г. пр. Хр.
- Хипократовата заклетва пишувана во Пела и медицинските дела во Хипократовиот карпус.
- Филип II и светилишта со болничко лекување.
- Аристотел татко на сите науки 384-322 г. пр. Хр.
- Мекин и Теофраст ги систематизирале медицинските списи.
- Тесал, Филон, Полиб, царски лекари на Александар со походот на исток.
- Александрија, македонска светска престолнина и жариште на Македонизмот. Школува царски и патувачки лекари за народите повеќе од 500 години.

- Перган Антиох, островите научни и медицински центри во период од 320 г. пр. Хр. до римско завладување.
- Филип, Хераклид, Аплоние, Бер, лекари во македонските царства на Птоломеј, Антиох, Селеук, Александрови генерали.
- Антипатар и Касандар во Пела во соработка со Александрија до крајот на старата ера.
- Аполоние, Гален, Сорен, Диокло лекари од Александрија ги лечеле Марко Антоние, Цицерон, Нерон, Трајан, Мирко, Аврелис, Комод од I в. пр. Хр. до III век на новата ера.
- Клеопатра имала цел тим лекари раководени од Аполодор и учителот Никола.
- Исус Христос и Апостолите во почеток на новата ера обележана со исцелители, медицина и вера.
- Цар Константин и царицата Елена во 306-337 г. пр. Хр. озаконување на Христијанството со социјална и медицинска заштита. Никејскиот собир.
- Јустин I, Јустинијан и Јустин II, сите од Таор, од Скопје во V и VI в. по Хр. со изградба на градови, тврдини, епископии и манастири го сочувале македонскиот бит.
- Св. Софија ремек дело на ктиторот - Јустинијан во Цариград современ сведок за македонскиот континуитет.
- Кузман и Дамјан Пантелејмон Св. Врачи од II век и фрески со лекови и медицински инструменти.
- Кирил и Методиј со писмото од Македонија ја шират библиската медицина во IX век.
- Царот Василие, Никола, Самоил ги поддржуваат македонските градби и болници вклучени во Православна во IX и X век.

- Богомилите како социјално движење за канонизирање на сиромашните.
- Климент и Наум со сите ученици ја сочувале древната Македонска традиција во наука писмо и медицина.
- Црквите и манастирите во Македонија од XI до XIII век жива историја и трезор на македонската духовна сила.
- Фреските во Македонија од Крале Марко до XIX век со многу теми од медицината.
- Балканските и светските војни во Македонија во XX век ја покажаа потребата од медицина за ранетите и народот.
- Медицината во Македонија денеска е на светско ниво. Врвни лекари вработени по сите континенти. Само Жан Митрев се врати за да ја создаде Кардиохирургијата Филип II, како нов Аполон.
- Андреја Митковски - хирург, пресади откината рака
- Во САД, Македонец откри ДНК, три милијарди кодови во служба на клонирањето
- Во Австралија д-р Цветко Синадиновски го образложи земјотресот и цунамито како негова последица

Рецензија

АЛЕКСАНДАР БИЛ И ЛЕКАР!

*Античкиите Македонци оперирале случаи тешки
и за современата медицина*

На малкумина им е познато дека Александар Македонски бил и лекар! „Ми се чини дека и љубовта кон медицината на Александар му ја внушил Аристотел. Александар не само што ја сакал медицината, туку и им укажувал помош на своите болни другари, одредувајќи им лекување и начин на живеење, како што тоа може да се види од неговите писма. Тој по природа ја сакал науката и бил љубопитен“ (цитат од Плутарх, Споредбени животописи - Александар, 8). Александар бил ранет најмалку 10 пати, а при најтешката рана, пробиени гради на десната страна од стрела долга два лакти, од која од белите дробови излегувала крв и жабурки од воздух, и самиот соработувал со лекарите, т. е. со главниот хирург Критобул, исплашен од раната на царот. „Критобул, владеејќи со високо искуство на лекар, при дадениот тежок случај се плашеше да се зафати за раната“ ...Царот му рече: „Што тегавиш и не ме ослободиш веднаш од страдањата мене, несомнено осуден на смрт? Или ти се плашиш да не испаднеш виновен што јас добив неизлечива рана?“ Тогаш Критобул, совладувајќи го својот страв или скривајќи го стравот, почна да го убедува царот да дозволи да го врзат додека тој го внесува острилото, бидејќи може да биде опасно и најмало движење на телото. Царот, откако кажа дека не треба да го врзуваат, го препушти свое-

то тело на лекарот и, како што му беше укажано, прележа совршено неподвижно. Така, раната беше расширена и, кога беше извадено острилото, „крвта бликна во поток“... (Цитат од Квинт Куртиј Руф, „Историја на Александар Македонски“, книга 9, глава 5, 25-28, Издательство Московского университета, 1993). Според описот од К. К. Руф, врвот на стрелата бил со рецки и не можел да се извади без проширување на раната. Таква операција е тешка и комплицирана денес, за современата медицина, со најмодерни средства и лекарства, а онаа врз Александар е извршена во „полски услови“, под шатор. Она што е зачудувачко и за восхит е фактот што Александар брзо заздравел и, во седмиот ден од операцијата, се појавил пред војската за да видат Македонците и непријателите дека е жив. Во денешни услови би бил во шок соба или на интензивна нега, сметаат некои наши лекари. Каква ли медицина била таа древна македонска?

Книгата на Ангелина Маркус, професор по филозофија, психологија и логика, нема за цел да ја раскажува историјата, туку да влијае врз директрисата на размислувањето на читателите. Таа нафрла купишта размислувања, мноштво збунувачки тврдења, безброј посочувања со хипотетичност или изричност, но и многу зачнувања како предизвик на оние кои, секој во доменот на своите знаења и специјалност, би можеле да се нафатат со сопствени истражувања и личен пристап, игнорирајќи ги безбројните интерпретации од туѓинци. На пример, за болеста од која почина Александар, никој Македонец не ја проценил дијагнозата според изворните описи. Наши лекари раскажуваат што прочитале од странски автори, кои имаат хипотетички тврдења - ту го отрул овој или оној, ту се истоштил од пиење, ту го совладала маларија. Во веро-

достојните извори (Квинт Куртиј Руф, Аријан, Плутарх, Диодор и Јустин) можат да се сретнат многу детали за рамислување, вклучувајќи и за тогашната медицина. Според описот, Александар извесно време имал дијареа, а паднал в постела по една седенка, на која се пиело вино. Се пиело вино од сребрен пехар од кој се црпело и за другите, но никој не паднал болен. Значи, отпаѓа отров поради таа околност и поради сребрениот пехар и сребрените чаши врз кои отровот брзо остава траги. На Александар му се усложнила состојбата на четвртиот ден, а на седмиот починал, при свест речиси до последниот миг кога на генералот Пердика му го предал прстенот. Да не случајно се работи за прснат чир? Македонски поглед нема.

Пред една деценија при случајна средба со поранешен полициски инспектор, Стамен, стана збор за неговото име. Се пофали дека тоа е старословенско и значи нешто стамено, цврсто, камено... Откако разбра дека Стамен се викал Македонецот кого Александар го поставил за „градоначалник“ на Вавилон, нашиот Стамен изнапрочита се што му падна до рака за тоа време и, од аспект на екс-инспектор по дрога, прв посочи на еден опис на дрогираност. На свој трошок организира фудбалски турнир во чест на роденденот на царот Александар и трага по симболи и записи на археолошки наоѓалишта. Браќата Калиников (лекар и новинар) не малку беа изненадени за коренот на нивното презиме од Александрово време, кога имало Стефан, Тимотеј, Дамон и слично со назнака Македонец. Ташко Белчев и Васил Иљов би изнашле етимолошка подлога на денешното Толе од Птолемај, брат на Александар од друга мајка, основоположник на македонската владетелска династија на Птолемида (Египет) од 322 до 60 година пр. Хр. Парапсихолозите денес би се запрепастиле

кога ќе прочитаат дека Македонците во строј со вперен поглед ја задржувале толпата непријатели отспротива!

И самата Ангелина Маркус, како дипломиран филозоф, се впушти во препрочитување на Диоген Лаерциј и од него пишувањата за античките филозофи, делејќи ги според спротивставените филозофски мисли, местото и времето на живеење. Таа имаше доблест да им се извини на своите ученици од 35 гимназиски генерации за тоа што, според пропишаните методски единици, неримските филозофи по инерција ги дефинирала со одредница грчки. Демокрит, Аристотел и плејада други, со „материјалистички“ поглед на светот се македонски, а оние со „идеалистички“ поглед на светот се „грчки“. Демокрит е основоположник на атомската физика, Аристотел творец на „петтата димензија“ (етер, енергија, згусната енергија-материја, т. е. на духот). За Аристотел е просторната димензија вселената и Сонцето, а за идеалистот Платон сидините на Атина во рамките на кои се стреми кон идеал: правдина. Грчките полиси никогаш не излегоа од своите сидини и не создадоа своја заедничка држава си до 1832 година! Од таа 1832 година отпочна грчкото приграбување на македонските величини со груби фалсификати, прифаќани од српската, а преку неа од југословенската, вклучувајќи ја и македонската, наука. Неодамна, со својата книга „Македонски јазол“, среде МАНУ, поранешниот германски амбасадор во Македонија, Ханс Лотар Штепан, и удри шлаканица на македонската историска наука. Вечерта, нашиот единствен историчар, член на МАНУ, академик Иван Катарциев го демантира Германецот, недоветно изјавувајќи на непоставено прашање на МТВ дека ние сме овде 1.500 години (и тоа двапати го нагласи!). Човекот, инаку, е специјалист за 20 век и пред една деценија, исто така на МТВ, на прашање

што мисли за античките Македонци, Александар и ние, одговори дека тоа е романтизам, тоа се глупости, каква врска имаме ние со нив! Утредента лично го поканив да дојде во другарството „Александар Македонски“ да одржи предавање за античките Македонци, Александар и ние, на кое, пред 15 мина молчеливци пред телефон вклучен на интерфон, призна: „Па јас појма немам!“ Изгледа беше во наплив на искреност, а тие 15 мина гракнаа во смеа.

Книгата на Ангелина Маркус секако ќе придонесе да се зголеми интересирањето за нашата древнина на мнозина во доменот на нивниот предмет на интересирање и специјалност, со нужна критичност и неопходен сомнеж за вистинитоста на доскорешните тврдења што не се плод на македонски пристап и сопствени истражувања. Македонија до скоро беше во четири светски блокови: СР Македонија во Југославија со неврзаните под пресија да не се караат со соседите; Грција, со егејскиот дел на Македонија, во НАТО беше столб на јужното крило и и беше прогледувано низ прсти поради верност на одбраната на Запад и стратегиските поморски патишта од Исток; Бугарија, со пиринскиот дел на Македонија, беше најверниот сојузник во Варшавскиот договор и беше дозволувано да го прикажува македонското просветителство од Самоилово време за свое, па и многу повеќе, како награда; Албанија, со македонскиот дел под нејзино владеење, беше сојузник со Кина и тотално изолирана од светот при што беше препуштена нејзината наука на некритично фантазирање без страничен коректив, а со самоповикување на сопствени пишувања. Но, паднаа блоковските поделености и настапи 21. век, во кој никако не сакаат или не можат да влезат многу наши од порано видни личности, веројатно за да не си плукаат

самите во своите магистратури и докторати под определено менторство.

Ангелина Маркус во континуитет ги избира и ги изложува бисерите од нашата древнина наваму, согледувајќи ги и символите како печат на македонската творечка оставштина, по кои таа е препознатлива.

Ако се најдат барем еден „Стамен“ или една „Ангелина“ себеси по „име“ или предметна проблематика, книгата е успешна. Таа, впрочем, се надоврзува на претходните нејзини неколку книги. Ангелина Маркус три ипол децении ја предаваше Аристотеловата (формална) логика и во своите трудови поаѓа од неа со Хегеловски пристап, аналитички отфрлајќи го логички неможното. Можеби има по нешто што би требало да подлежи на логичка селекција како ненужно или непотврдено со научна апаратура, но тоа во моментов не е битно. Битна е пораката да се пристапи помасовно во размислување поинакво од дирижираното, но без предрасуди, а со педагошки принципи спрема бараното (не како некои со недопуштив приод: дали Александар бил Грк; дали античките Македонци биле Грци; дали античките богови биле грчки; дали античката медицина била грчка? Итн.), слично на сугестивното прашање кога Словените се доселиле (со тврдење дека се доселиле, а само прашањето е кога) наместо прво: дали се доселиле?

Всушност, отвора многу прашања за кои многумина можат да се ангажираат, секој онолку колку што може сегментарно да истражи за да имаме доволно „штоф“ за кроења и ресла, неопходно градиво за интегрална историја.

БЕЛЕШКА ЗА АВТОРОТ

Ангелина Маркус,

професор по филозофија
во пензија, родена е во
с. Тополчани крај Прилеп.
Позната е по проучувањето
на разни културни настани
сврзани со Македонија.

Тоа го опишува во книгите:

- По трагите на Славните
Македонци - 1998 г.;
- Македонски древни
вредности - 2001 г.;
- Поеми за Македонските
цареви - 2003 г.;
- Македонија
на Македонците - 2004 г.;
- Филип II Македонецот - 2004 г.

ЛИТЕРАТУРА

1. Медицинска енциклопедија во 12 тома -
Загреб 1957 г. Лексикографски завод
2. Медицински прирачници и конгресни материјали
од хирургија
3. Спотот на Жан Митрев...
Биди свој.. биди Македон...
4. Библијата - Новиот Завет
5. П. Станковиќ - Божествена медицина
6. Хомер - Илијада и Одисеја
7. Аристотел - Поетика и Политика
8. Мишулин - Историја на стариот свет
9. Јустин - Филипова историја
10. Ј. Корвисич - Филип II
11. С. Освалд - Грчка и римска филозофија
12. М. Ѓуриќ - Историја на елинска уметност
13. Плутарх - Славни антички ликови
14. Косидовски - Кога сонцето беше бог
15. Лаерцис - Живот и мисли на големите филозофи
16. Костурски, Поповски - Александар Македонски
17. Маркус, Поповски - Филип II Македонецот
18. К. Балабан - Лекарски мотиви во средновековно
сликарство во Македонија.
19. П. Бојаџиевски - Здравството во Битола
низ векови.
20. А. Маркус - Македонски древни вредности - 2001 г;
Поеми за македонските цареви - 2003 г.;
Македонија на Македонците - 2004 г;
По трагите на славните Македонци - 1998 година.
21. Интерактивни CD-а за Кардиохирургија „Филип II“
на д-р Жан Митрев

СОДРЖИНА

Предговор.....	5
Науката и медицинските древни школи.....	7
Македонска древна медицина.....	17
Македонска царска медицина.....	21
Хипократова заклетва.....	33
Принципи на Хипократовото лечење.....	40
Македонски царски и патувачки лекари.....	43
Хороскопот медицинска астрономија.....	49
Хипократови следбеници до Александрија и Рим.....	53
Медицината и христијанството.....	57
Медицината по македонските цркви и манастири.....	59
Медицината и уметноста.....	71
Прапочеток - Архе.....	77
Преглед на поважни настани од македонската медицина.....	101
Рецензија.....	105
Белешка за авторот.....	111
Литература.....	112

ГОДИНИ
Кардиохирургија
"Филип Втори"

